

PAPER DETAILS

TITLE: Çocuk Gelismci Annelerin Çocuk Yetistirme Deneyimlerinin Incelenmesi: Nitel Bir Çalışma

AUTHORS: Çigdem AYTEKIN

PAGES: 403-437

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2191022>

Özgün araştırma

Çocuk Gelişimci Annelerin Çocuk Yetiştirme Deneyimlerinin İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma

Çiğdem Aytekin¹ 

Gönderim Tarihi: 13 Ocak, 2022

Kabul Tarihi: 1 Temmuz, 2022

Basım Tarihi: 31 Ağustos, 2022

Erken Görünüm Tarihi: 28 Temmuz, 2022

Öz

Amaç: Annelik beraberinde birçok sorumluluğu, yeni rolleri ve bir değişim sürecini getiren kritik bir geçiş dönemidir. Annelik rolü ve buna bağlı olarak çocuk yetiştirme davranışları bazı faktörlerden etkilenebilmektedir. Bu faktörlerden birisi çocuk gelişimi ile ilgili bilgi durumu olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada, temel olarak, çocuk gelişimci annelerin çocuklarını yetiştirme sürecinde hangi konularda zorluk yaşadıklarını ve mesleklerinin çocuk yetiştirme sürecindeki olası etkileri konusunda ne düşündüklerini ortaya koyabilmek amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde planlanmıştır. Çalışmaya, ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenen 25 çocuk gelişimci anne katılım sağlamıştır. Çalışmanın verileri araştırmacı tarafından oluşturulan soru formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş, ortaya çıkan tema ve kodlar modeller aracılığıyla sunulmuştur.

Bulgular: Elde edilen bulgulara göre anneler en çok 0-1 yaş döneminde zorluk yaşamıştır; 0-1 yaş döneminde en çok zorlandıkları konu uyku, 1-3 yaş döneminde inatlaşma ve 3-6 yaş döneminde sınır koyma ve okula uyum konuları olmuştur. Anneler mesleki bilgilerinin olası etkilerini gelişim süreçleriyle daha iyi başa çıkma ve gelişimi destekleyici uygulamaları planlayabilme olarak belirtmişlerdir.

Sonuç: Çalışmada çocuk gelişimci annelerin de çocuk yetiştirme sürecinde diğer anneler gibi zorlandıkları durumların olduğu, zaman zaman mesleki bilgileriyle çelişen uygulamalar yapabildikleri, anne olmanın ise mesleki bakış açılarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: *çocuk gelişimci, annelik, çocuk yetiştirme*

¹**Çiğdem Aytekin (Sorumlu Yazar).** Çiğdem Aytekin, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara. 0(312) 305 15 26, cgdmc@hacettepe.edu.tr

Investigation of the Child-Rearing Experiences of Mothers Who are Child Development Specialist

Çiğdem Aytekin¹ 

Submission Date: 13th January, 2022

Acceptance Date: 1th July, 2022

Pub.Date: 31st August, 2022

Onlinefirst Date: 28th July, 2022

Abstract

Objectives: Motherhood is a critical transition period that brings with many responsibilities, new roles and a process of change. Child-rearing behaviors can be affected by some factors. One of these factors can be considered as knowledge about child development. In this study, it was aimed to reveal what kind of difficulties the child development specialist mothers have in the process of raising their children and what they think about the possible effects of the profession in raising children.

Materials and Methods: The study was planned in qualitative research methods. 25 mothers, who were determined by the criterion and snowball sampling method, participated in the study. The data of the study were collected through a questionnaire created by the researcher. The data obtained from the research were analyzed with the content analysis method, and the emerging themes and codes were presented through models.

Results: According to the findings, mothers had the most difficulty in the 0-1 age period; the subjects they had the most difficulty with at the age of 0-1 were sleep, stubbornness at the age of 1-3, and setting boundaries and adaptation to school at the age of 3-6. Mothers stated the possible effects of their professional knowledge as being able to better cope with developmental processes and plan practices that support development.

Conclusion: It was concluded that mothers had difficulties in the process of raising children, like other mothers, that they could sometimes make practices that contradicted their professional knowledge, and that being a mother affected their professional perspectives positively.

Keywords: *child development specialist, motherhood, child rearing*

¹**Cigdem Aytekin (Corresponding Author).** Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development, Ankara. 0(312) 305 15 26, cgdmc@hacettepe.edu.tr.

Giriş

Annelik, doğum sonrası periyod itibariyle kadın için bir geçiş, öğrenme ve uyum sağlama süreci olarak belirtilmektedir. Anne olmak, bir kadın için mutluluk verici bir durum olmasına rağmen beraberinde birçok sorumluluğu, yeni rolleri ve bir değişim sürecini getirmesiyle kritik bir geçiş dönemi olmaktadır (Deliktaş ve diğ., 2015; Monteiro ve diğ., 2022). Deliktaş ve arkadaşlarının (2015) aktarımına göre, Nelson anne olmanın, buna karar vermek ile başladığını ve kadının bireysel olarak sahip olduğu imkanların annelik rolünün gelişimini etkilediğini belirtmektedir. Annelik rolünün kazanımı ise annelik kimliğinin gelişmesiyle annelik davranışlarının öğrenilmesini gerektiren; sosyal roller ile gelişimsel olarak davranış ve tutumların bileşimini içeren bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Koç ve diğ., 2016). Dolayısıyla, annelik rolü ve buna bağlı olarak çocuğa karşı sergilenen çocuk yetiştirme davranış ve tutumları, sahip olunan özellikler ve imkanlar gibi birçok faktörden etkilenebilmektedir.

Ebeveynlerin tutum ve davranışlarını etkileyen bazı faktörler aile ortamı, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili duygu ve düşünceleri, çocuklarından beklentileri, ebeveynlerin değer verdiği ve kendi çocuklarında da görmek istedikleri nitelikler olarak belirtilmektedir (Özyürek ve diğ., 2016). Buna ek olarak annenin aile, bireysellik, çocukluğun doğası ve kendi çocuğunun doğası hakkındaki inançlarının, annelik eylemlerini etkilediği de ifade edilmektedir (Arendell, 2000). Şüphesiz ki annelerin tutum ve bakış açısı, çocuk yetiştirme süreci ve çocuk gelişimiyle ilgili bilgilerinden de etkilenebilmektedir (Sullivan ve diğ., 2021; Şanlı ve Öztürk, 2012). Alan yazında, çocuk gelişimiyle ilgili konularda annelere yönelik verilen eğitimlerin etkileriyle ilgili birçok araştırmanın sonucu da bu ifadeyi destekler niteliktedir (Çelebi-Öncü ve Ünlüer, 2012; Nystul, 2010). Örneğin, Öğretir ve Demiriz (2009)'ın, annelerin çocuk gelişimi hakkında bilgilendirilmesini amaçlayan “*Anne Ev Ziyareti Eğitim Programı*”nın anne tutumları üzerine etkisini inceledikleri çalışmaları sonucunda, uygulanan programın annelerin demokratik tutumlarını arttırdığı; otoriter, aşırı koruyucu ve tutarsız tutumlarında azalma sağladığı görülmüştür. Benzer şekilde, Alkan-Ersoy ve arkadaşlarının (2014) yürütmüş olduğu, annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına ve ev ortamı düzenleme durumlarına “*Aile Çocuk Eğitim Programı*”nın etkisini inceledikleri çalışmalarının sonucu annelere verilen eğitimin, annelerin tutumları ile çocuk gelişimi ve eğitimi destekleyici bir ev çevresi oluşturabilme durumu üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu göstermiştir. Tönbul (2019)'ün anne eğitim programının annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına olan etkisini incelediği çalışmanın sonucu da verilen eğitimin annelerin sıkı disiplin tutumlarının azalmasında etkili olduğunu göstermiştir.

Çocuk gelişimi alanıyla ilgili bilgi sahibi olmanın bu süreci en iyi şekilde yürütmede önemli olacağı (Aral ve diğ., 2015; Morawska ve diğ., 2009; Stevens, 1984) aşikâr olmakla birlikte; çocuk yetiştirme sürecinin doğası ve değişkenliği, gelişimsel sorunlar, problem davranışlar, gelişimde kritik dönemlerde yaşanan krizlerin yönetilmesi gibi birçok faktör bilgiden bağımsız olarak anneleri zorlayabilmektedir (Ceylan ve diğ., 2016). Annelik içgüdüğü, çocuğun mizacı, aile yapısı, sosyal destek varlığı, eşler arası uyum, sosyoekonomik şartlar, sağlık durumları gibi birçok faktör ise bu zorluklarla baş etmede önemli görülmektedir. Bu süreçte gelişimsel olarak çocuğun tepkilerini ve davranışlarını bilmek, bu gibi zorluklarla baş etmede uygun tutum ve yaklaşımlar sergilemek sürecin daha kolay atlatılmasını sağlayacaktır (Tezel-Şahin ve Özbey, 2007). Bu kapsamda annelerin çocuk yetiştirme süreçleriyle ilgili profesyonel düzeyde destek hizmetinden faydalanması gerektiği vurgulanmaktadır (Sullivan ve diğ., 2021; Yurtsever-Kılıçgün ve Kılıçkaya, 2016). Çocuk yetiştirmede, gelişimle ilgili teorik bilginin uygulanabilirliği ve her bir çocuk ile ailesinin özelliklerine göre uyarlanabilirliği önemlidir. Bu noktada ise annelerin çocuk yetiştirme süreçlerinde zorlandıkları durumları, gelişimsel değerlendirme süreçleriyle birlikte bu uyarlamaları yapabilecek olan bir uzmana danışmaları, uzman desteği almaları daha verimli şekilde süreci yürütmelerinde önemli olacaktır. Ailelere çocuk yetiştirme sürecinde profesyonel düzeyde destek hizmeti veren meslek elemanlarından birisi, üniversitelerin dört yıllık Çocuk Gelişimi Lisans Programından mezun olan çocuk gelişimcilerdir (Tercan ve Yıldız-Bıçakcı, 2016). Çocuk gelişimciler; aileye veya bakım verene çocuk yetiştirme tutumları, gelişimsel destek önerileri, gelişimdeki risklere yönelik destekleyici öneriler, vb. konularda çocuk odaklı gelişimsel danışmanlık hizmeti veren, diğer uzmanlarla transdisipliner bir ekip çalışması yürüterek çocuğun gelişimini her açıdan destekleyen meslek elemanlarıdır (Akar-Gençer ve Yüksel, 2016; Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü, 2021; Öz ve Yıldız-Bıçakcı, 2018).

Tüm bu bilgiler çerçevesinde, annelerin çocuk yetiştirme süreçleri ve deneyimleri ile ilgili alan yazında yapılmış çalışmalar gözden geçirildiğinde; annelerin çocuk yetiştirme süreciyle ilişkili olarak, çocuğun gelişimsel özellikleriyle de bağlantılı hangi konularda zorluklar yaşadıklarına ilişkin ulusal ve uluslararası alan yazında yeterli çalışmaya rastlanamamıştır. Bu konuyla paralel yapılmış çalışmaların ise daha çok annelik deneyiminin genel çerçevede değerlendirilmesi (Akgöz-Aktaş ve Ebeoğlu-Duman, 2021; Gezer-Tuğrul, 2019; Kaya, 2008; Özkan ve Yılmaz, 2021; Paris ve Helson, 2002; Prikhidko ve Swank, 2018; Tuncer ve Avcı, 2018; Taner ve Çalışır, 2021), özel durumlarla ilişkili olarak [özel gereksinimli

çocuk anneleri, hasta ya da hastanede yatan çocukların anneleri, ergen anneler, vb.] annelerin yaşadıkları zorluklar ve gereksinimleri (Altındağ-Kumaş ve Sümer, 2019; Ehlers-Flint, 2002; Eldeniz-Çetin ve Sönmez, 2018; Erdem ve diğ., 2013; Lam ve Mackenzie, 2002; Liamputtong, 2000; Kayfitz ve diğ., 2010; Nabavian ve diğ., 2021; Ngum Chi Watts ve diğ., 2015; Özberk ve diğ., 2021; Özbesler, 2008; Rzechowska ve Dacka, 2016; Safe ve diğ., 2012; Toy ve Kesici, 2020; Yazar, 2021), annelik rollerinin, davranışlarının ve genel olarak anneliğin nasıl algılandığı (Dudu-Karaman ve Doğan, 2018; Ex ve Janssens, 2000; Koç ve diğ., 2018; Matthey, 2011; Sarıtaş ve Bozkurt, 2020), çocuk bakımına yönelik annenin zorlanma durumuyla ilgili genel görüşleri ve kendini nasıl değerlendirdiği, annenin öz yeterlilik algısı (Ballenski ve Cook, 1982; Darvill ve diğ., 2010; Engin ve Kuzlu-Ayyıldız, 2021; Polat, 2019; Reisz ve Jacobvitz, 2015; Yoshioka-Maeda ve Kuroda, 2017), anne tutumları ve değişkenlerle ilişkisi ya da eğitim programlarının anne tutumlarına/davranışlarına etkisi (Cuartas, 2021; İnanç ve diğ., 2017; Kılınç ve Aral, 2016; Mann ve diğ., 2004; Öğretir-Özçelik ve Arslan, 2020; Şanlı ve Öztürk, 2012; Tönbül, 2019), çocuk yetiştirme uygulamaları (Gürsoy ve diğ., 2020; Lin ve Fu, 1990; Rao ve diğ., 2003; Uğur, 2018) gibi konularda çalışmalara rastlanmaktadır. Ayrıca, çocuğun gelişimi ve annelik deneyimi ile bağlantılı olabilecek anne tutumları/davranışları, çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi düzeyi, özyeterlilik gibi konuların ise daha çok nicel araştırma yöntemleriyle ve daha yüzeysel olarak ele alınmış olduğu göze çarpmaktadır (Canatan ve diğ., 2020; Huang ve diğ., 2005; Kıvanç, 2020; Kurt ve Aslan, 2020; Stevens, 1984; Sullivan ve diğ., 2021; Şahinöz ve Bütün-Ayhan, 2020; Winter ve diğ., 2012). Çocukların gelişimsel dönemlerine göre annelerin çocuklarının bakımı ya da yetiştirme süreçlerinde ne tür zorluklarla karşılaştıklarına yönelik nitel çalışma boyutunun ise yetersiz kalmış olduğu düşünülmektedir. Özellikle çocuk gelişimi ve eğitimi alanıyla ilgili lisans düzeyinde mesleki eğitim almış annelerin, annelik deneyimi hakkında ise bir çalışmaya rastlanamamıştır. Ayrıca, Sullivan ve arkadaşları (2021) da ebeveynin özellikle çocuk gelişimi ile ilgili bilgisinin ebeveyn refahının çeşitli yönleriyle nasıl bir ilişkisi olduğunu inceleyen bir çalışmanın da bulunmadığına vurgu yapmıştır. Bu açılardan düşünüldüğünde; çocuk yetiştirme süreçleriyle ilgili mesleki donanımı/bilgisi olan çocuk gelişimci annelerin ebeveyn refahını da etkileyebilen hangi durumlarda zorluklar yaşadıklarıyla ve mesleki bilgilerinin etkileriyle ilgili görüşlerine dair genel izlenim edinmek merak uyandıran bir çıkış noktası olmuştur. Çünkü, alan yazına bakıldığında ebeveynin çocuk gelişimi konusundaki bilgisinin depresif semptomlarıyla ilişkili olduğu ve daha fazla bilgi sahibi olmanın ise daha düşük semptomatoloji ile ilişkili olduğunu

gösteren çalışmalardan bahsedilmektedir (Sullivan ve diğ., 2021). Buradan da hareketle çocuğun gelişimini ve yaşanan çatışmalı durumlarda uygun yaklaşım yollarını iyi bilen bir meslek elemanı olarak çocuk gelişimcilerin, kendi çocuk yetiştirme süreçlerini çok daha kolay yürütebilecekleri tahmin edilebilir. Ancak, (1) ebeveynlik tutum ve davranışlarının içinde bulunan şartlardan etkilendiği, çocuk gelişiminin dinamik bir süreç olduğu (Öztürk-Ertem, 2017) ve bu süreçteki zorluklarla baş etmede içinde bulunulan şartların da etkili olabileceği, (2) anneliğin bireysel bir durumdan ziyade toplumsal değer yargılarına ve kültürel etkilere göre de deneyimlendiği (Bozkurt, 2019; Burç, 2015; Mirabella, 2014), (3) her kadının annelik deneyiminin eşsizliği ve bu eşsiz deneyimin anne, bebek ve çevre faktörlerinden etkilenebildiği (Barker-Dunbar ve Roberts, 2006; Deliktaş ve diğ., 2015) düşünüldüğünde çocuk gelişimci annelerin de çocuk yetiştirme süreçlerinde zorlanabilecekleri değerlendirilebilir. Bu kapsamda araştırmada, çocuk gelişimci annelerin çocuklarını yetiştirme sürecinde hangi konularda zorluk yaşadıklarını ve mesleklerinin çocuk yetiştirme sürecindeki olası etkileri konusunda ne düşündüklerini ortaya koyabilmek amaçlanmaktadır. Bunun sonucunda, mesleki bilgi ve annelik sürecinin getirdiği deneyim durumunun birbiri üzerindeki etkisini kısmen görebilmek ve genel bir izlenim elde edebilmek hedeflenmektedir. Elde edilecek bulgular dahilinde, çocuk yetiştirme sürecinde çocuk gelişimci anneler ile diğer annelerin zorlandıkları ortak noktalar üzerinde düşünülmesi ve ailelere verilecek danışmanlık sürecinde bu ortak zorlukların da göz önüne alınarak ailelerin daha gerçekçi bakış açılarıyla yönlendirilmesinde bir öngörü sunulabilmesi önemsenmektedir. Bu kapsamda aşağıda belirtilen alt araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- (1) Çocuk yetiştirme sürecinde çocuk gelişimci annelerin gelişimsel dönemler bazında yaşadıkları olası zorluklar nelerdir?
- (2) Çocuk yetiştirme sürecinde çocuk gelişimci annelerin mesleki bilgilerinin olası etkileri nelerdir?
- (3) Çocuk yetiştirme sürecinde çocuk gelişimci annelerin mesleki bilgileriyle çelişen uygulamaları nelerdir?
- (4) Çocuk yetiştirme sürecinde çocuk gelişimci annelerin kendilerini çaresiz hissettikleri durumlar nelerdir?
- (5) Anne olduktan sonra çocuk gelişimci annelerin mesleki bakış açılarındaki olası değişiklikler nelerdir?

Gereç ve Yöntem

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, incelenen problem durumuna ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı ve problemi doğal ortamı içinde anlamayı gerektiren bir araştırma yöntemi olup küçük çalışma grupları ile yürütülmektedir. Nitel araştırma, elde edilen bilginin detayları ve derinliği ile incelenen olguyu en iyi şekilde ifade etmeyi kapsar, incelenen olay ve olgunun arkasındaki kavramsal ve duygusal yapıya odaklanır (Baltacı, 2019). Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasında ise, belirli bir duruma ilişkin sonuçları ortaya koymak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada da çocuk gelişimci annelerin çocuk yetiştirme sürecinde yaşadıkları zorluklar ve mesleki bilginin olası etkileri, incelenmek istenen problem durum olarak ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Nitel çalışmalarda, çalışma grubunun belirlenmesinde daha çok amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmaktadır. Amaçlı örnekleme yönteminde, sınırlı kaynakların en etkin şekilde kullanımı için çalışılan konuda bilgili ve deneyimli olan kişilerin/grupların belirlenmesi ve seçimi söz konusudur (Yağar ve Dökme, 2018). Bu çalışmada da çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, araştırmacı tarafından hazırlanabilecek veya alan yazına dayandırılarak önceden hazırlanmış olan belirli ölçütleri karşılayan tüm durumları çalışıp gözden geçirmeyi içermektedir (Tezel-Şahin ve diğ., 2017; Yağar ve Dökme, 2018). Kartopu örnekleme yöntemi ise, çalışmaya dahil edilen referans kişi aracılığıyla dahil olma ölçütlerine uyan diğer kişilere ulaşılan ve katılımcıların araştırmacıyı yönlendirmesiyle çalışma grubunun büyüdüğü bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Yağar ve Dökme, 2018). Bu araştırmada çalışmaya dahil olma ölçütleri; *Çocuk Gelişimi lisans programından mezun olmak, en az bir çocuk sahibi olmak ve çalışmaya katılım konusunda gönüllü olmak* olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak, dahil olma ölçütlerini karşılayan ve kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan 25 anne çalışma grubunu oluşturmuştur. Niteliksel araştırmalarda doygunluğa önem verilmektedir ve bu kapsamda herhangi bir farklı veri elde edilmeyene kadar araştırmanın devam ettirilmesi söz konusudur (Yağar ve Dökme, 2018). Katılımcı sayısının belirlenmesinde verilerin doygunluğa ulaşması esas alınmıştır. Çalışmaya dahil olan çocuk gelişimci annelerin demografik bilgilerinin dağılımı Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1: Annelere ilişkin demografik bilgiler

Katılımcı	Yaş	Öğrenim düzeyi	Hizmet yılı	Hizmet verdiği sektör	İlk kez çocuk sahibi olunan yaş	Çocuk sayısı
K1	35	Lisans	10	Eğitim	31	1
K2	35	Lisans	10	Eğitim + Sağlık	26	1
K3	36	Lisans	9	Eğitim	31	1
K4	34	Lisans	10	Eğitim + Sosyal hizmet	34	1
K5	45	Yüksek Lisans	25	Sağlık + Eğitim	32	2(ikiz)
K6	33	Yüksek Lisans	11	Akademik	31	1
K7	50	Yüksek Lisans	29	Eğitim + Akademik	30	2
K8	38	Lisans	15	Sağlık + Eğitim	25	2
K9	36	Yüksek Lisans	12	Sağlık + Akademik	31	2
K10	28	Yüksek Lisans	4	Sağlık	28	2
K11	30	Lisans	3	Sağlık	27	1
K12	38	Lisans	16	Sağlık	32	1
K13	30	Lisans	8	Sosyal hizmet	30	1
K14	31	Yüksek Lisans	8	Sosyal hizmet	31	1
K15	28	Yüksek Lisans	4	Sağlık	26	1
K16	33	Yüksek Lisans	8	Sağlık	31	1
K17	31	Lisans	11	Eğitim	27	1
K18	31	Yüksek Lisans	9	Sağlık	30	2
K19	30	Lisan	5	Sosyal hizmet	28	1
K20	36	Lisans	13	Sağlık	33	1
K21	38	Lisans	16	Eğitim	30	2
K22	32	Yüksek Lisans	9	Sağlık	29	1
K23	31	Lisans	8	Sağlık	31	1
K24	32	Lisans	4	Eğitim	27	1
K25	30	Lisans	5	Eğitim + Sosyal hizmet	27	2

Tablo 1 incelendiğinde; katılımcı annelerin yaşlarının 28-50 arasında değiştiği, 10 annenin yüksek lisans eğitimini tamamladığı; en az hizmet süresinin 3 yıl, en fazla hizmet süresinin ise 29 yıl olduğu ve sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve akademik alanlarda hizmet verdikleri görülmektedir.

Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama Süreci

Veriler, pandemi koşulları gereği görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından oluşturulan *Demografik Bilgi Formu* ile *Çocuk Yetiştirmede Yaşanan Zorluklar ve Mesleki Etkiler Soru Formu* kullanılmıştır.

Demografik bilgi formunda annelerin yaş, öğrenim düzeyi, hizmet yılı, hizmet verdiği sektör, ilk çocuğuna sahip olduğu yaş, çocuk sayısı gibi demografik bilgilerini yazabileceği sorular yer almaktadır. Çocuk yetiştirmede yaşanan zorluklar ve mesleki etkiler soru formunda

ise açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır. Formda yer alan soruların çalışmanın amacını kapsayıp kapsamadığı ve uygunluk durumunu değerlendirebilmek amacıyla, Çocuk Gelişimi alanında uzman olan 2 akademisyenden görüş alınmıştır. Görüşler doğrultusunda form gözden geçirilmiş ve forma son hali verilmiştir. Sorular Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2: Çocuk yetiştirmede yaşanan zorluklar ve mesleki etkiler soru formunda yer alan açık uçlu sorular

Sorular
1. Çocuk yetiştirme sürecinizde en çok hangi gelişimsel dönemde zorlandınız?
2. Dönemlere göre en çok zorlandığınız 3 konu nedir?
3. Mesleki bilginizin size bu süreçte nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?
4. Çocuk yetiştirme sürecinizde aile büyükleriyle yaşadığınız çelişkili/çatışmalı durumlar oldu mu?
5. Çocuğunuzu yetiştirme sürecinde mesleki bilginizle çelişen bir uygulama yapmak durumunda kaldınız mı?
6. Kendi dışınızda bir uzmandan destek aldınız mı?
7. Kendinizi nasıl bir anne olarak değerlendirirsiniz?
8. Kendinizi çocuk yetiştirme sürecinde çaresiz hissettiğiniz durumlar oldu mu?
9. Anne olduktan sonra mesleki bakış açınızda değişiklikler oldu mu?

Araştırma sürecinde öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan 30.07.2021 tarih ve E-35853172-300-00001682294 sayılı yazıyla etik onay alınmıştır. Sonrasında, çalışmanın dahil olma ölçütlerini karşılayan ve araştırmacı tarafından ulaşılabilen kaynak annelere telefon aracılığıyla ulaşılarak çalışmanın içeriği detaylı olarak açıklanmış ve çalışmaya katılım konusunda gönüllü olup olmayacakları sorulmuştur. Çalışmaya katılım konusunda gönüllü olan annelere Gönüllü Katılım Formu onaylatılmış ve bu form aracılığıyla hem çalışmanın etik boyutu hem de içeriği hakkında detaylı bilgiler iletilmiştir. Çalışma kapsamında kişisel bilgilerinin istenmeyeceği ve elde edilen verilerin sadece bu çalışma kapsamında bilimsel açıdan kullanılacağı belirtilmiştir. Formlar annelere online olarak iletilmiş ve yanıtların detaylı olarak forma işlenmesinin çalışma açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Çalışmaya katılan kaynak annelerden, çevrelerinde bulunan ve araştırmacının dahil olma ölçütlerini karşılayan başka annelere de ulaşarak araştırmaya yönlendirebilmeleri rica edilmiştir. Bu kapsamda çalışmaya katılma konusunda gönüllü olan diğer annelerin iletişim numaraları alınarak annelere ulaşılmış, soru formları iletilmiş ve soru formlarıyla ilgili anlamadıkları bir durum olup olmadığı teyit edilmiştir. Ayrıca, çalışmanın etik boyutu, soruların yanıtlarının detaylı yazılmasının önemi ve formları araştırmacıya nasıl ulaştırabilecekleri açıklanmıştır (e-posta ya da akıllı telefon özellikleri kullanılarak). Çalışma

ile ilgili soruları olması halinde araştırmacıya iletişim kurdukları numaradan ya da e-posta aracılığıyla ulaşabilecekleri de belirtilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi yönteminde elde edilen veriler ayrıntılı olarak incelenir ve bu verileri açıklayıcı kavram, kategori ve temalara ulaşılır. Veri setinde sıklıkla tekrarlanmış, katılımcılar tarafından yoğun vurgu yapılmış olay ve olgulara yönelik kodlar elde edilir. Buna göre kodlardan kategorilere, kategorilerden ise temalara ulaşılır. Birbirine bezeyen ve ilişkili olan veriler (kodlar) belli kavramlar yani kategoriler ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir ve yorumlanır (Baltacı, 2019). Bu kapsamda, nitel veri analiz programı MaxQDA'dan yararlanılarak veriler analiz edilmiş, sık tekrarlanan veya odaklanılmış olan kavram çerçevesinde kod, kategori ve temalara ulaşılmıştır. Kişisel verilerin gizliliği kapsamında katılımcıların demografik bilgileri ve görüşme formundan elde edilen ham verilerin sunumunda kodlama sistemi kullanılmıştır. Kodlamalar K1, K2, K3,..., K25 şeklinde yapılmış olup rakamlar form sırasını ifade etmektedir. Verilerin güvenilirliğini sağlamak için bir başka bağımsız araştırmacıdan yardım alınarak yapılan kodlamalar rastgele seçimle incelenmiş, yapılan kodlamaların belirlenen anlamı yansıtip yansıtmadığı tartışılmış ve ortak görüşler temelinde verilerin güvenilirliği sağlanmıştır. Ulaşılan temalar modellere dönüştürülerek bulgular bölümünde sunulmuştur.

İnanırlık ve Tutarlılık

Nitel araştırmalarda, inanırlık ve tutarlılığın sağlanmasında elde edilen verilerin detaylı olarak raporlanması ve sonuçlara nasıl ulaşıldığının açıklanması önemlidir (Taşdemir ve Taşdemir, 2016). Bu kapsamda, araştırma süreciyle ilgili yürütülen çalışmalar açık ve net olarak açıklanmıştır. Araştırmanın inanırlığında, araştırmacının ön yargılarının farkında olması ve araştırmaya yansıtması, buna dikkat etmesi önemlidir (Yaşar, 2018). Bu doğrultuda analizlerde objektif bir değerlendirme yapmaya önem verilmiştir. Kodlamalar sonrasında bağımsız araştırmacı tarafından kodlar rastgele seçimle incelenerek önyargılar kontrol edilmeye çalışılmıştır.

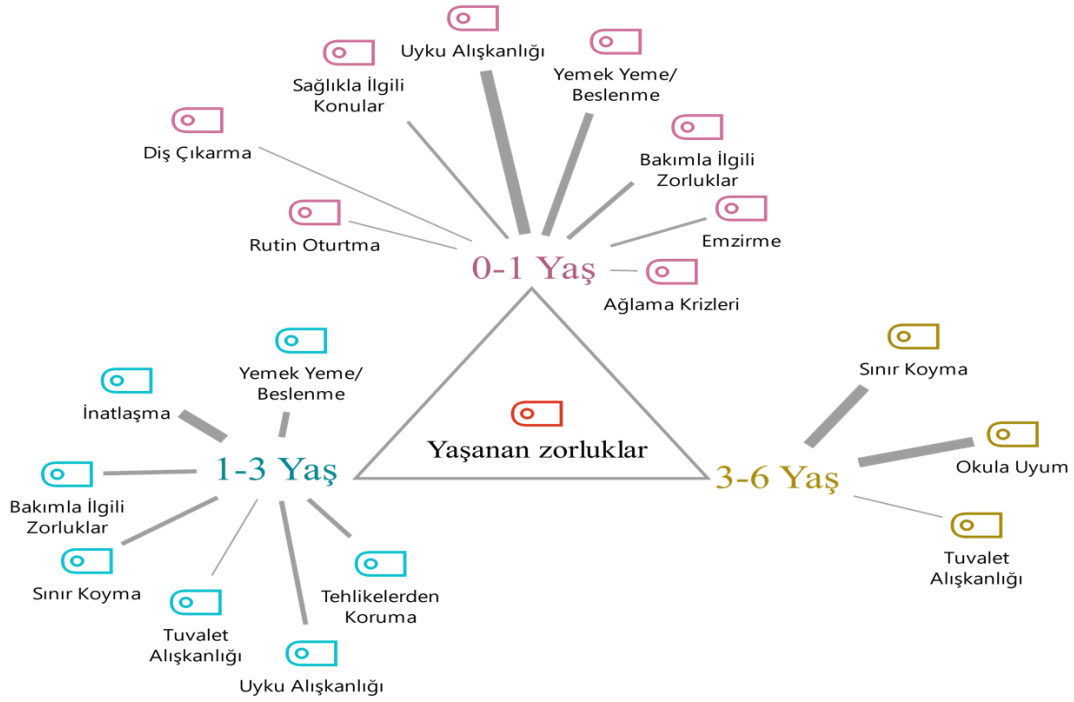
Yürütülen araştırmada tutarlılık faktörü, yapılan analizlerle ham verilerin birbiri ile uyumunun iki araştırmacı tarafından tartışılarak değerlendirilmesi yoluyla ele alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu kapsamda, bağımsız bir araştırmacı tarafından kodların rastgele seçimle incelenmesi yoluyla elde edilen temalarda fikir birliği sağlanarak tutarlılık ele alınmıştır. Ayrıca, tutarlılık faktörü ile ilişkili olarak, gözden kaçan herhangi bir durumun

olmaması için veriler en az 3 kere okunarak kod ve temalara ulaşılmıştır. Tutarlılığın sağlanmasında bir diğer yöntem olarak doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Araştırmanın inanırılık ve tutarlılığının sağlanması kapsamında ele alınan çalışmalar, aynı zamanda araştırmacıların rolünün de belirlenmesine katkı sağlamış olmuştur.

Bulgular

Araştırma kapsamında ulaşılan verilerin analizi sonucunda, çalışmanın temel amacı doğrultusunda elde edilen temalar oluşturulan modeller kapsamında sunulmuştur. Buna göre, çalışmada; “yaşanan zorluklar”, “mesleki bilginin olası etkileri”, “mesleki bilgiyle çelişen uygulamalar”, “aile büyükleriyle yaşanan çatışma durumları”, “başka bir uzmandan destek alma”, “çaresiz hissedilen durumlar”, “kendi anneliğinin değerlendirilmesi” ve “anne olduktan sonra mesleki bakış açısı” olmak üzere toplam 8 ana tema oluşturulmuştur. Her bir ana tema, alt temaları ve elde edilen kodlar çerçevesinde ele alınmıştır.

Yaşanan zorluklar teması kapsamında, çalışmaya katılan çocuk gelişimci anneler, çocuk yetiştirme sürecinde **en zorlandıkları dönemi** çoğunlukla (15 anne) 0-1 yaş dönemi (1 yaşa kadar olan dönem) olarak belirtmişlerdir; 10 anne ise en çok 1-3 yaş döneminde (1 yaştan 3 yaşa kadar olan dönem) zorlandığını belirtmiştir. En çok zorlandığı dönemi 3-6 yaş olarak bildiren anne ise olmamıştır. Annelerin çocuk yetiştirme sürecinde dönemlere göre **en çok zorlandıkları konulara** ilişkin ise elde edilen model Şekil 1’de sunulmuştur.



Şekil 1: Annelerin çocuk yetiştirmede en çok zorlandıkları konular

Şekil 1'e bakıldığında, annelerin en çok zorlandıkları konulara yönelik *0-1 yaş*, *1-3 yaş* ve *3-6 yaş dönemi* olarak üç alt tema elde edilmiştir. Buna göre, çocuk gelişimci anneler *0-1 yaş döneminde* “*uyku alışkanlığı* (13 anne)” ve “*yemek yeme/beslenme* (10 anne)” koduna ilişkin zorluklar en çok olmak üzere “*bakımla ilgili zorluklar*, *emzirme*, *rutin oturtma*, *ağlama krizleri*, *diş çıkarma*, *sağlıkla ilgili konular*” kodlarına yönelik; *1-3 yaş döneminde* en çok “*inatlaşma* (5 anne)” ve “*yemek yeme/beslenme* (3 anne)” olmak üzere “*bakımla ilgili zorluklar*, *sınır koyma*, *tuvalet alışkanlığı*, *uyku alışkanlığı* ve *tehlikelerden koruma*” kodlarına ilişkin; *3-6 yaş döneminde* ise “*sınır koyma* (3 anne)”, “*okula uyum* (3 anne)” ve “*tuvalet alışkanlığı*” kodlarına ilişkin zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Uyku alışkanlığı koduna yönelik örnek ham veriler aşağıda sunulmuştur:

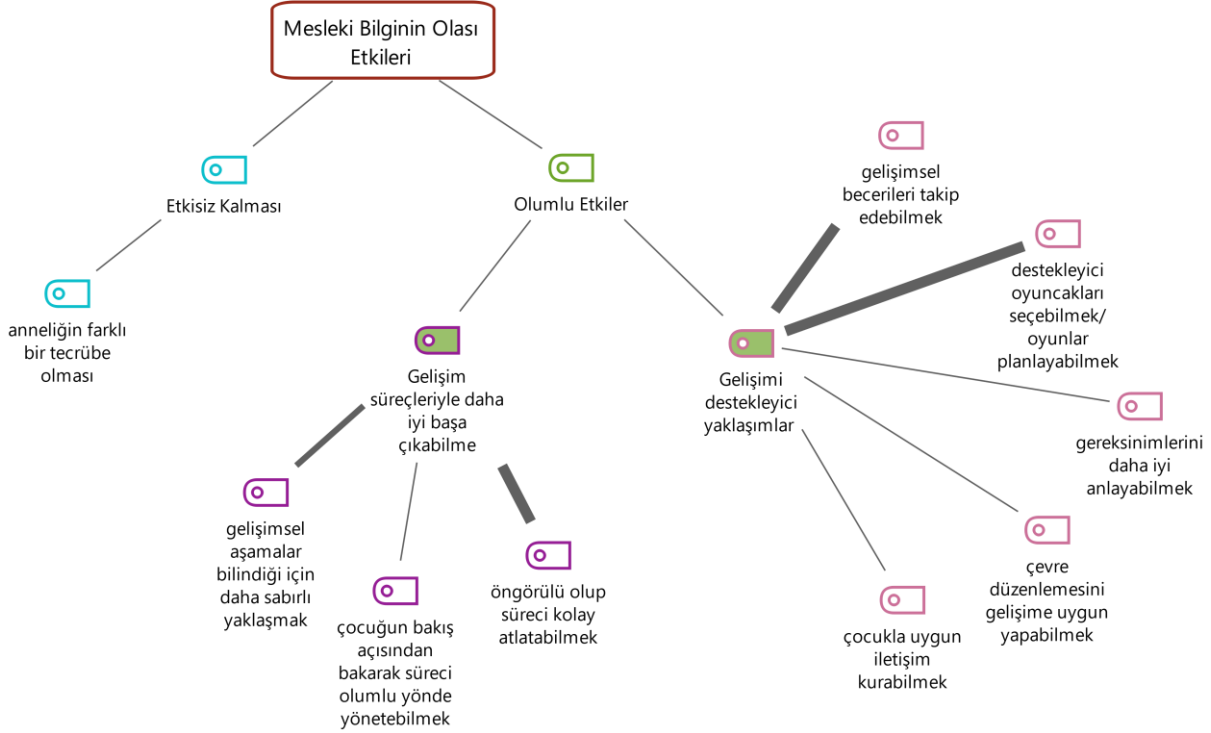
“Kesinlikle uyku, yalnız bakım verdiğim için zaman zaman oyun oynatmakta zorlandım enerjim bitti” (K16)

“Gece-gündüz uyku düzenini oturtmak...” (K7)

Ağlama krizleri koduna yönelik örnek ham veri aşağıda sunulmuştur:

“Bebeğimin ağlama krizlerinde çok zorlanıyorum... nedenini bulamadığımda endişeleniyorum.” (K4)

Annelerin çocuk yetiştirme sürecinde **mesleki bilgilerinin olası etkileri** temasına ilişkin görüşlerinden elde edilen model Şekil 2’de yer almaktadır.



Şekil 2: Annelerin çocuk yetiştirme sürecindeki mesleki bilgilerinin olası etkileri

Çalışmaya katılan çocuk gelişimci annelerin çocuklarını yetiştirme sürecinde mesleki bilgilerinin olası etkileri konusundaki görüşleri temelinde “olumlu etkiler” ve “etkisiz kalması” şeklinde iki alt tema elde edilmiştir. Annelerin görüşlerine bakıldığında; olumlu etkiler alt temasında “gelişimi destekleyici yaklaşımlar” ve “gelişim süreçleriyle daha iyi başa çıkabilme” kategorilerine ulaşılmıştır. “Gelişimi destekleyici yaklaşımlar” kategorisinde elde edilen kodlara göre, annelerin “destekleyici oyuncakları seçebilmek/oyunlar planlayabilmek (7 anne), gelişimsel becerileri takip edebilmek (7 anne), çocukla uygun iletişim kurabilmek (3 anne), gereksinimlerini daha iyi anlayabilmek (2 anne), çevre düzenlemesini gelişime uygun yapabilmek (2 anne)” konularında avantaj elde ettiğini düşündükleri görülmektedir. “Gelişim süreçleriyle daha iyi başa çıkabilme” kategorisinde elde edilen kodlara göre ise, annelerin “gelişimsel aşamalar bilindiği için daha sabırlı yaklaşmak (3 anne), öngörülü olup süreci daha kolay atlatabilmek (4 anne) ve çocuğun bakış açısından bakarak süreci olumlu yönde yönetebilmek (2 anne)” konularında avantaj elde ettiğini düşündükleri görülmüştür. Mesleki bilginin etkisiz kalması alt temasında ise “anneliğin farklı bir tecrübe olması” kodu elde

edilmiştir. Buna göre, bazı anneler (6 anne) mesleki bilgi avantaj sağlasa da annelik sürecinin farklı bir tecrübe olduğu ve anneliğin kendine özgü bazı yönlerinin çocuk gelişimci kimliklerinin yetersiz kalmasını sağladığına ilişkin görüş belirtmişlerdir. Anneliğin farklı bir tecrübe olması koduna yönelik ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

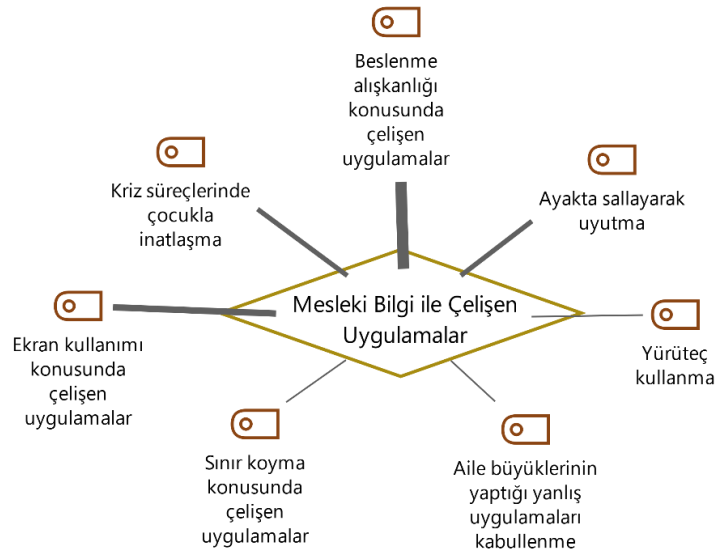
“Tabi ki birçok avantaj sağladı ama anneliğin getirmiş olduğu içgüdüsel davranışlar ile zaman zaman çatışmasına, ikilem yaşamasına, teorik düşünmesine bazen de yetersiz hissetmesine neden olabilir. Neticede kariyerimiz bilgilere dayalı ancak annelik biraz daha tecrübe istiyor.” (K2)

“Annelik/kişilik ve meslek duruşu çok ayrı yerlerde...” (K22)

Gelişimsel aşamalar bilindiği için daha sabırlı yaklaşmak koduna yönelik ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

“Daha sabırlı olabildim ve süreci yürütmemde bildiklerim değerliydi.” (K24)

Çocuk gelişimci annelerin görüşlerine göre çocuk yetiştirme sürecinde **mesleki bilgiyle çelişen uygulamalar** temasına yönelik elde edilen model Şekil 4’te sunulmuştur.



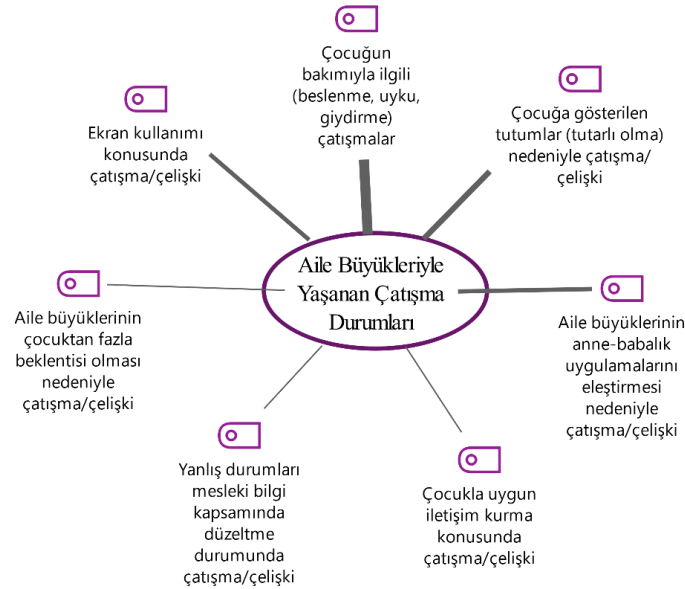
Şekil 4: Annelerin mesleki bilgileriyle çelişen uygulamalarına ilişkin görüşleri

Mesleki bilgiyle çelişen uygulamalar konusunda annelerin 6’sı çelişen herhangi bir uygulamasının olmadığını belirtmiştir. Şekil 4’e göre, annelerin mesleki bilgi ile çeliştiğini düşündükleri uygulamaları “beslenme alışkanlığı konusunda çelişen uygulamalar (6 anne), ekran kullanımı konusunda çelişen uygulamalar (4 anne), ayakta sallayarak uyutma (3 anne),

kriz süreçlerinde çocukla inatlaşma (3 anne), yürüteç kullanma, sınır koyma konusunda çelişen uygulamalar, aile büyüklerinin yaptığı yanlış uygulamaları kabullenme” olmak üzere 7 alt temada toplanmıştır. Beslenme alışkanlığı konusunda çelişen uygulamalar alt teması kapsamında, anneler çocuğu yemek yemeye zorlama, sırf yemesi için ekran karşısında yemek yedirme ve kendi yiyebileceği halde kendilerinin çocuğa yemek yedirmesi konularına vurgu yapmışlardır. Ekran kullanımı konusunda, anneler kullanım sürelerini çok kısıtlamadıklarını ve çocuğun eline telefon verdiklerini belirtmişlerdir. Kriz süreçlerinde çocukla inatlaşma alt temasında ise çocuk ağladığında sesi yükseltme, inatla istediği şeyi yapmama gibi inatlaşma durumları ifade edilmiştir. Beslenme alışkanlığı konusunda çelişen uygulamalar ile kriz süreçlerinde çocukla inatlaşma kodlarına ilişkin ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

“Maalesef ekranla yemek yedirme isteklerine göz yummak zorunda kaldım, bu yanlıştı.. bir de zaman zaman çocukla yaşadığımız çatışmalarda inatlaşma durumu içerisinde buluyorum kendimi, bunu yapmamam gerekiyor diyorum..” (K25)

Aile büyükleriyle yaşanan çatışma durumları teması kapsamında çocuk gelişimci annelerin görüşlerine ilişkin model Şekil 3’te yer almaktadır.



Şekil 3: Annelerin çocuk yetiştirme sürecinde aile büyükleriyle yaşadıkları çelişki/çatışma durumları

Aile büyükleriyle çatışma/çelişki yaşama durumuna ilişkin olarak 5 anne herhangi bir çelişki/çatışma durumu yaşamadığını ifade etmiştir. Şekil 3’e bakıldığında; çatışma/çelişki

durumu yaşayan annelerin yanıtlarına göre; “*çocuğun bakımıyla ilgili çatışma (14 anne), çocuğa gösterilen tutumlar (tutarlı olma) nedeniyle çatışma (8 anne), aile büyüklerinin anne-babalık uygulamalarını eleştirilmesi nedeniyle çatışma (6 anne), ekran kullanımı konusunda çatışma (6 anne), aile büyüklerinin çocuklardan fazla beklentisi olması nedeniyle çatışma, yanlış durumları mesleki bilgi kapsamında düzeltme durumunda çatışma*” şeklinde alt temalar elde edilmiştir. Çocuğun bakımıyla ilgili çatışma alt temasında anneler, özellikle çocuğun beslenmesi konusunda paketli gıda verme, sallayarak uyutma, sıkı giydirme gibi bakıma ilişkin konularda fikir ayrılıkları yaşadıklarına vurgu yapmışlardır. Çocuğa gösterilen tutumlar alt temasında kuralların esnetilmesi, uygun olmayan ödül-ceza yöntemlerinin kullanılması, annenin hayır dediği durumlara aile büyüklerinin evet demesi gibi konular üzerinde durulmuştur. Aile büyüklerinin anne babalık uygulamalarını eleştirmesi alt temasında ise anneler, genellikle aile büyüklerinin kendi bildiklerinin doğruluğuna inandıkları ve annelerin davranışlarını onaylamadıkları için çatışma yaşadıklarını belirtmiştir. Aile büyüklerinin çocuktan yapabileceğinden daha fazla performans beklemesi, ekran konusunda esnek davranmaları ile ekran kullanarak yemek yedirmeleri; annelerin mesleki bilgileri çerçevesinde hatalı davranışlarını düzeltme girişimlerine aile büyüklerinin tepki vermeleri üzerinde durulan diğer konular olmuştur. Çocuğun bakımıyla ilgili çatışma koduna ilişkin ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

“Emzirme, bebek beslenmesi ve uyutma konusunda aile büyükleri ile çelişkili durumlar yaşıyabiliyorum.”

Ekran kullanımı konusunda çatışma koduna ilişkin ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

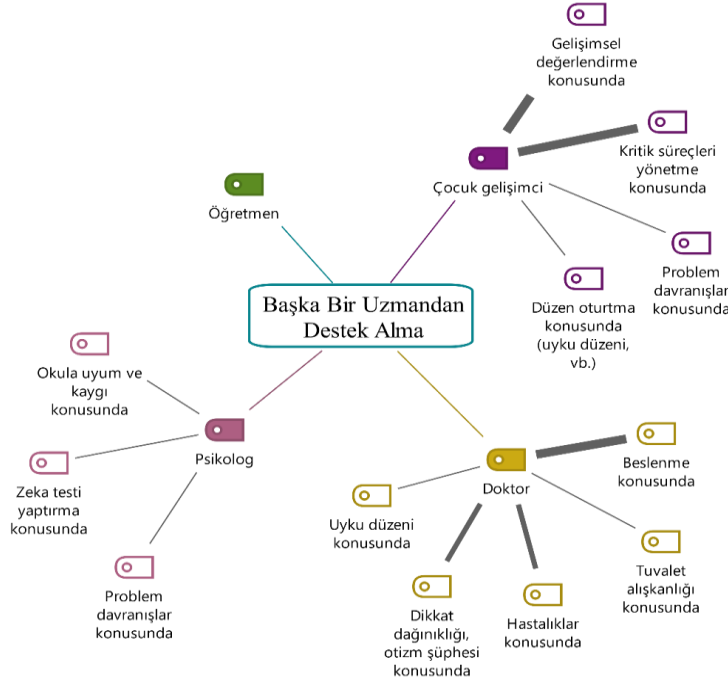
“Özellikle ekran konusunda onlar hep işte açalım açmasak yemek yemez tarzında bir algı oluşturdular....,” (K22)

Aile büyüklerinin anne babalık uygulamalarını eleştirmesi koduna ilişkin ham veri örnekleri aşağıda sunulmuştur:

“Kendi fikirlerini doğru sanıp kendilerini ebeveyn olarak görmeleri.. bu sanı beraberinde bütün olumsuzlukları doğuruyor, fikir ayrılıkları, gergin aile ortamı..” (K24)

“Yanlış yaptığında fark ediyorsunuz, girişimde bulunuyorsunuz, o zaman çatışmalar devreye giriyor... kendilerinin doğru bildiklerini düşünüyorlar, kendilerinin daha önce çocuk yetiştirdiğini ve bizi de onların yetiştirdiğini düşünüyorlar.” (K6)

Şekil 5, çocuk gelişimci annelerin çocuk yetiştirme süreçlerinde **başka bir uzmandan destek alma** temasına ilişkin elde edilen alt temalara dair modeli sunmaktadır.

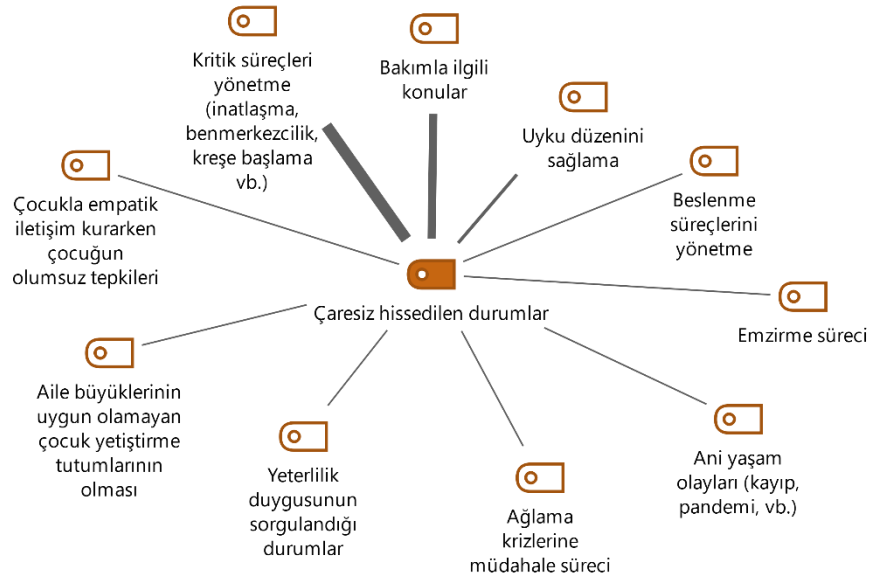


Şekil 5: Annelerin çocuk yetiştirme sürecinde başka bir uzmandan destek alma durumları

Annelerden 11'i başka bir uzmandan çocuk yetiştirme sürecinde herhangi bir destek almadığını belirtmiştir. Şekil 5'e göre, başka bir uzmandan destek alma temasına ilişkin "çocuk gelişimci" (6 anne), "doktor" (10 anne), "psikolog" (3 anne) ve "öğretmen" (1 anne) olmak üzere 4 alt tema elde edilmiştir. Alt temalara ilişkin elde edilen kodlara bakıldığında ise anneler çocuk gelişimciden "gelişimsel değerlendirme, kritik süreçleri yönetme (okula başlama, inatlaşma, vb.), problem davranışlar ve düzen oturtma" konularında; doktordan "beslenme, hastalıklar, dikkat dağınıklığı-otizm şüphesi, tuvalet alışkanlığı ve uyku düzeni" konularında; psikologdan ise "problem davranışlar, kaygı-okula uyum ve zeka testi yaptırma" konularında destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Çocuk gelişimci alt temasına yönelik elde edilen gelişimsel danışmanlık ve problem davranışlar koduna ilişkin ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

"Evet. Çocuk gelişimciden, itme, vurma davranışlarını söndürme amaçlı danışmanlık aldım. Aynı zamanda gelişimsel değerlendirme yaptırdım." (K3)

Şekil 6'da çocuk yetiştirme sürecinde çocuk gelişimci annelerin **çaresiz hissedilen durumlar** temasına ilişkin görüşlerini gösteren model yer almaktadır.



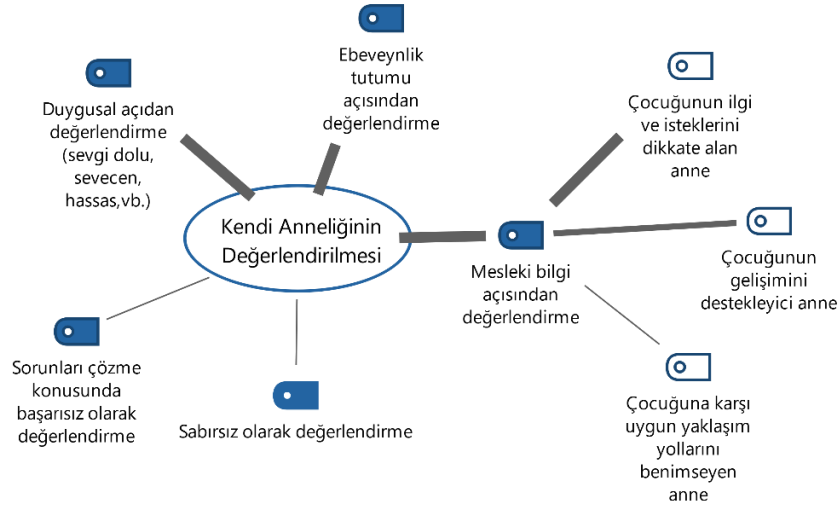
Şekil 6: Annelerin çocuk yetiştirme sürecinde kendilerini çaresiz hissettikleri durumlar

Annelerden elde edilen verilere göre 5 anne kendisini çaresiz hissettiği bir durumun olmadığını belirtmiştir. Şekil 6’da görüldüğü üzere, çaresiz hissedilen durumlar temasına yönelik elde edilen alt temalar; “kritik süreçleri yönetme (okula başlama, inatlaşma, vb.) (7 anne), bakımla ilgili konular (5 anne), uyku düzenini sağlama (3 anne), beslenme süreçlerini yönetme (2 anne), yeterlilik duygusunun sorgulandığı durumlar (2 anne), ağlama krizlerine müdahale süreci, emzirme süreci, ani yaşam olayları (vefat, pandemi, vb.), aile büyüklerinin uygun olmayan çocuk yetiştirme tutumlarının olması, çocukla empatik iletişim kurarken çocuğun olumsuz tepkileri” olarak belirlenmiştir. Bakımla ilgili konular alt teması kapsamında; eşinin göreve gitmesi ile tek ebeveyn olarak çocuğun bakımını nasıl sağlayacağı, lohusalık döneminde yaşadığı depresyon nedeniyle çocuğuna nasıl bakacağını bilmemesi, sosyal desteğin olmaması nedeniyle bakım konusunda yorulması gibi çaresizlik durumları belirtilmiştir. Yeterlilik duygusunun sorgulandığı durumlar alt temasında ise anneler, çocuğuna karşı yeterli bir annelik yapıp yapmadığından emin olamama ve mesleki bilginin etkisiyle davranışlarının olması gerektiği gibi olup olmadığının sorgulanması durumlarından bahsetmişlerdir. Çocukla empatik iletişim kurarken çocuğun olumsuz tepkileri koduna ilişkin ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

“Etkili dinleme-etkili iletişim kurma yöntemlerinin çok popüler olduğu yıllarda kızım okulda arkadaşı ile yaşadığı bir problemi ağlayarak oldukça öfkeli bir şekilde bana

anlatırken ben de etkili iletişim kullanmayı tercih ederek kızıma “bu durum karşısında çok üzölmüşsün” dedim. Kızım bu kez bana sinirlenerek “öyle deme beni üzen kıza kızdığını söyle, onun haksız olduğunu benim haklı olduğumu söyle” demişti.” (K7)

Katılımcıların **kendi anneliğinin değeriendirilmesi** temasına ilişkin görüşlerine yönelik model Şekil 7’de yer almaktadır.



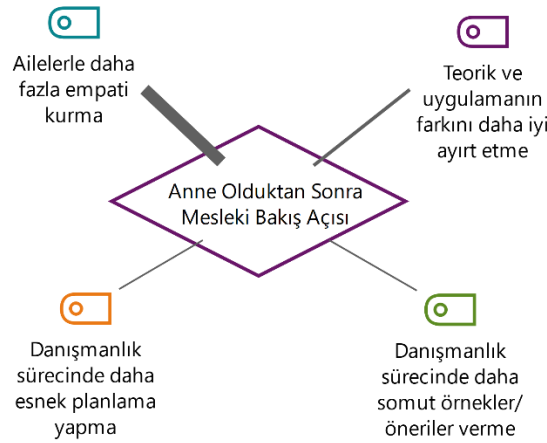
Şekil 7: Annelerin kendi anneliklerini değeriendirmelerine yönelik görüşleri

Şekil 7’ye göre; annelerin kendi anneliklerini değeriendirmelerine yönelik görüşleri 5 alt temada toplanmıştır. Buna göre çocuk gelişimci anneler kendi anneliklerine ilişkin tanımlamalarını “*mesleki bilgileri açısından (19 anne), ebeveynlik tutumları açısından (7 anne), duygusal açıdan (7 anne), sabırsız olma (3 anne) ve sorunları çözme konusunda başarısız hissetme*” açılarından yapmışlardır. Mesleki bilgileri açısından anneliğini değeriendiren annelerin görüşlerine bakıldığında; “*çocuğai uygun yaklaşım yollarını benimseyen anne, çocuğai gelişimini destekleyici olan anne, çocuğai ilgi ve isteklerini dikkate alan anne*” kodlarına ilişkin görüşler elde edilmiştir. Ebeveynlik tutumları açısından, anneler kendi anneliklerini değeriendirirken demokratik davranan, tutarlı, aşırı koruyucu gibi ebeveynlik stillerine ilişkin tanımlamalar yapmışlardır. Mesleki bilgileri açısından tanımlama yapan anneler ise çocuk gelişimiyle ilgili uygun yaklaşımlar ve mesleki terminolojiler çerçevesinde tanımlamalara vurgu yapmışlardır. Sorunları çözme konusunda başarısız anne alt temasında, annenin sorunları çözmede kendini başarısız hissettiğine ve anneliğini değeriendirirken bu hissinin ön plana çıktığına ilişkin betimleme yaptığı görölmüştür. Çocuğai

uygun yaklaşım sergilemeyi benimseyen anne koduna ilişkin ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

“Çocuğunun ihtiyaçlarını anlayıp gelişim döneminde yaşayacağı zorlukları göz önünde bulundurarak iletişimde bulunmak ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek” (K11)

Şekil 8, çocuk gelişimci annelerin **anne olduktan sonra mesleki bakış açısı** temasına ilişkin görüşlerinden elde edilen modeli göstermektedir.



Şekil 8: Annelerin anne olduktan sonra mesleki bakış açılarındaki değişiklik olup olmadığına ilişkin görüşleri

Annelerden 4’ü mesleki bakış açısında herhangi bir değişiklik olmadığını bildirmiştir. Şekil 8’e göre, mesleki bakış açısıyla ilgili yaşadığı değişimi bildiren anneler ise *“ailelerle daha fazla empati kurma (12 anne), teorik ve uygulamanın farkını daha iyi ayırt etme (6 anne), danışmanlık sürecinde daha esnek planlama yapma (5 anne), danışmanlık sürecinde daha somut örnekler/öneriler verme (5 anne)”* alt temalarına ilişkin yanıtlar vermişlerdir. Ailelerle daha fazla empati kurma alt temasında anneler; aileleri daha iyi anladıklarını, endişelenme nedenlerini anlamaya başladıklarını, daha önce çocukla ilgili davranışlarına yönelik suçlarken artık daha iyi anlayarak yaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Danışmanlık sürecinde daha esnek planlama yapma alt temasında ise anneler; daha fazla alternatif fırsatlar sunmaya başladıklarını, verdikleri önerilerle ilgili sınırları genişlettiklerine ve önerilerin olmazsa olmaz nitelikte olmamasına dikkat ettiklerine dair vurgu yapmışlardır. Ailelerle daha fazla empati kurma ve danışmanlık sürecinde daha somut örnekler/öneriler verme koduna ilişkin ham veri örnekleri aşağıda sunulmuştur:

“Evet. Duygusal olarak yaklaşıyorum ve hastanede çalışırken empatiyle yaklaşıyorum. Ayrıca, oğullarımı büyütürken de öğrendiğim pratik fikirleri uyguluyorum.” (K8)

“Evet. Ailelere önerilerim daha hayatın içinden uygulanabilir öneriler oldu. Daha çok empati kurarak yaklaşmamı sağladı.” (K7)

Teorik ve uygulamanın farkını daha iyi ayırt etme koduna ilişkin ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

“Teori ve pratik arasındaki farkı net olarak gördüm.”

Tartışma ve Sonuç

Çocuk gelişimci annelerin kendi çocuk yetiştirme süreçlerinde zorlandıkları durumların ve mesleki bilgilerinin bu süreçteki olası etkileri konusundaki düşüncelerinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmanın sonuçları, çalışmaya dahil olma kriterlerini taşıyan 25 anneden elde edilen görüşlerle, soru formundaki sorulara verilen yanıtlarla sınırlıdır. Bu kapsamda, elde edilen bulgulara göre çocuk gelişimci anneler çocuklarını yetiştirme sürecinde en çok 0-1 yaş döneminde zorlandıklarını bildirmişlerdir. En çok zorlandıkları konuları ise uyku alışkanlığı, beslenme, bakımla ilgili zorluklar, sağlıkla ilgili konular, emzirme, diş çıkarma, ağlama krizleri, inatlaşma, sınır koyma, tehlikelerden koruma, okula uyum olarak belirtmişlerdir. 0-1 yaş dönemi krizlerin yaşanabildiği önemli gelişimsel geçiş süreçlerini (ek besine geçiş, ilk sözcüklerin ortaya çıkması, yürümeye başlama, ayrılık kaygısının başlaması, vb.) içeren bir dönemdir. Ayrıca bebek bu dönemde anneye daha bağımlıdır, temel bakım gereksinimlerinin karşılanması ön plandadır ve bu gereksinimler genel olarak anne tarafından karşılanır (Akdolun-Balkaya, 2022; Bal ve Koç, 2020; Öngider, 2013; Tüzün ve Sayar, 2006; Ulutaş-Avcu ve Çalışkan, 2015; Yılmaz ve diğ., 2018). Doğumdan sonraki ilk altı hafta içinde ise bebeğin bakımı konusunda annelerin bilgi gereksinimlerinin arttığı ve ilk kez çocuk sahibi olmuş annelerde endişe kaynağının en yüksek oranda bebek bakımı ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Yıldız, 2008). Tüm bu bilgiler kapsamında düşünüldüğünde; annelerin ilk kez bebek sahibi oldukları bu dönemde yoğun endişe yaşamış ve bunun zihinlerinde yer etmiş olma olasılıkları, zorlayıcı konulardan birisini bakımla ilgili konular olarak belirtmelerinde ve en çok zorlandıkları dönemin 0-1 yaş dönemi olmasında etkili olmuş olabilir. Ayrıca, annelik davranışı, bebeğin bakımı ve korunmasını sağlamak, onu sağlıklı şekilde büyütme ve geliştirmek açısından son derece önemlidir (Yurtsever-Kılıçgün ve Kılıçkaya, 2016). Bu bağlamda da düşünüldüğünde; anneler çocuklarını yetiştirme sürecinde, onları sağlıklı büyütme

ve geliştirme içgüdüğü temelinde, özellikle beslenme, sağlık ve bakımla ilgili konuları zorlayıcı konular olarak değerlendirmiş ve bu konuda mesleki bilginin de etkisiyle en yeterli düzeyde bakımı sağlamaya çalıştığından emin olma durumu annelere zorlayıcı gelmiş olabilir.

O'Brien (1996) tarafından, bebek ve yeni yürümeye başlayan çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk yetiştirme güçlüklerini, çocuk davranış problemlerini ve kendi destek ihtiyaçlarını belirlemek için yapılan çalışmaya göre; anket uygulamasına katılan ebeveynler de küçük çocuk yetiştirmenin zor bir görev olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, büyük çoğunluğunu annelerin oluşturduğu ebeveynlerin odak noktası, gelişimsel olarak normal sayılabilecek ancak onları zorlayıcı olan çocuğun sızlanması, yetişkin isteklerine uymama veya yetişkin etkinliklerine ara verme gibi çocuk davranışları olmuştur. Çocukları ikinci yaş gününü geçen ve birden fazla çocuğu olan ebeveynler ise en yüksek düzeyde zorluk bildiren ebeveynler olmuştur. Ballenski ve Cook (1982) tarafından annelerin seçilen ebeveynlik görevlerini yönetme konusundaki yeterlik algılarını incelemek amacıyla yürütülen çalışmanın sonuçlarına göre ise, bebek ve küçük çocuk sahibi anneler deneyimledikleri zorlukları, çocukların davranışlarında belirli değişimler gerektiren süttten kesme, tuvalet alışkanlığı kazandırma gibi geçiş dönemleriyle ilgili zorluklar olarak belirtmişlerdir. Bu sonuçlar da bilgiden bağımsız olarak, çocuk gelişimci annelerin en çok zorlandıkları dönemi küçük yaş dönemi olarak bildirmeleri ve ağlama krizleri, inatlaşma gibi konularda zorlanmaları konusunda elde edilen sonuçlar ile paralel olarak değerlendirilebilir. Ceylan ve arkadaşları (2016) tarafından yürütülen, ev hanımı annelerin erken çocukluk dönemine bakış açısını incelemeyi amaçlayan çalışmanın sonuçları da annelerin çocuk yetiştirme sürecinde en çok zorlandıkları konuların benzer olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada anneler en kolay geçirdikleri dönemi 4-6 yaş olarak belirtmiş olup, en çok zorlandıkları konuları sağlık problemleri, beslenme, ağlama, hareketlilik, çocukla vakit geçirme, uyku, tuvalet alışkanlığı, öfke nöbetleri, yaramazlık, inatçılık, okulla ilgili konular, iletişim problemi, kardeş kıskançlığı şeklinde ifade etmişlerdir. Ceylan ve arkadaşlarının çalışması ile bu araştırmanın sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, meslek faktöründen bağımsız şekilde, annelerin çocuklarını yetiştirirken ortak olarak en çok gelişimsel olarak davranış değişiklikleri ve uyum sağlamada zorluklar yaşanabilen geçiş dönemlerinde (gelişimde kritik süreçler) ve temel gereksinimlerle ilgili olan beslenme, uyku gibi konularda zorluklar yaşadıkları söylenebilir. Özellikle inatlaşma, ağlama krizleri, öfke nöbetleri gibi elde edilen temaların ortaya çıkışında, çocukların gelişimsel özelliklerinin etkili olduğu ve her annenin bu geçiş süreçlerinde zorluk yaşamasının olağan olduğu düşünülmektedir. Çünkü

Piaget ortaya koyduğu benmerkezcilik kavramıyla küçük çocukların dünyayı kendi perspektifinden algılama eğiliminde olduklarını vurgular (Oğuz ve diğ., 2017); çocuk dünyanın merkezine kendisini yerleştirir, kendi düşüncesi en iyi ve en doğru olandır, buna bağlı olarak da arkadaşlarını anlamakta zorlanır (Budak ve diğ., 2018). Dolayısıyla, çocuk her şeyi kendi başına yapmak ve kendisi denemek ister, istediği olmadığında bunun nedenini farklı bakış açısından göremez ve olmadığı için inatlaşır, ağlama krizleri yaşayabilir. Tüm bu süreçleri yönetmek ise ebeveynler için zorlayıcı olabilmektedir. Bu kriz süreçlerine bilinçli yaklaşmak önemli bir vurgudur; ancak bu süreçlerin yönetilmesi sadece ebeveynin liderliğinde olamayabilir, çocuğun mizaç özellikleri ve ebeveynlerin içinde bulundukları şartlar da önemli etken faktörler olabilmektedir. Tüm bunlar düşünüldüğünde, mesleki bilgi çerçevesinde annenin müdahalede bilinçli olması dışındaki diğer dış faktörlerin etkisi, çocuk gelişimci anneler için de diğer ebeveynlerde olduğu gibi bu konuları zorlayıcı bir konu olarak ortaya çıkarmış olabilir.

Anneler tarafından belirtilen zorlanılan durumlardan birisi de uyku alışkanlığı ile ilgilidir. Bebeklerin ve çocukların uyku düzeni, yetişkinlere göre daha sık uyanma ve hareketlilikle tanımlanmaktadır. Ayrıca, 0-12 aylık bebeklerin %20'sinde de aşırı ağlama ve uyku sorunları yaşandığı ifade edilmektedir (Öztekin, 2018). Yine bu dönemlerde sık uyanma ve uykuya dalmada zorluk ise en sık rastlanan uyku sorunu olarak belirtilmektedir (Ergenci-Basınlı ve Gözün-Kahraman, 2020; Thiedke, 2001). Buna göre, yetişkinlerin gereksinim duyduğu kesintisiz uyku, bebek ve küçük çocuk sahibi anneler için genellikle söz konusu olmayabilir. Ayrıca, uykusuz kalan ve ağlayan bebeklerin ebeveynlerde stres ve depresyona neden olduğu (Kahraman, 2018; Lam ve diğ., 2003), uykusuzluğun ise merkezi sinir sistemi fonksiyonlarını etkilediği (Yılmaz, 2019) de göz önüne alındığında; annelerin zorlandıkları konular arasında uyku durumunun olması, uyku düzeninin anne üzerindeki zorlayıcı etkisi kapsamında beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

Çocuk gelişimci annelerin, mesleki bilgilerinin olası etkileri konusundaki görüşlerine bakıldığında; gelişim süreçleriyle daha iyi başa çıkmaları ve gelişimi destekleyici uygulamaları planlayabilmeleri konusunda avantajlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, 6 katılımcı bu konuda anneliğin farklı bir tecrübe olduğuna vurgu yapmıştır. Çocuk gelişimcilerin aldıkları mesleki eğitim ve yeterliliklerine bakıldığında; ailelere çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda genel bilgiler sunma, çocuğun gelişimini destekleyici öneriler sunma, çocukların gelişimsel özellikleri konusunda farkındalık kazandırma, çocuk odaklı aile danışmanlığı çalışmalarını

yürütme gibi konularda ailelerin gereksinimlerini destekleyici çalışmalar yürütmektedirler (Çocuk Gelişimi Lisans Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı [ÇUÇEP], 2016; Yıldız-Bıçakçı, 2016; Öz ve Yıldız-Bıçakçı, 2018). Bu bakış açısıyla, ailelerin gereksinim duyacakları bilgilere ve desteğe mesleki olarak sahip olan çocuk gelişimci annelerin bu temalara ilişkin mesleğinin avantajını yaşamaları ve mesleki uygulamalarını kendi çocuk yetiştirme süreçlerinde de olabildiğince kullanmaları beklenen bir sonuçtur. Alabay ve Ersal'ın (2022) anne ve büyükannelerin çocukların problem davranışlarına yönelik tepkilerini inceledikleri çalışmalarının bazı bulgularının, “çocuk gelişimci annelerin elde edilen alt temalarda avantaj sağlamasının beklenen bir sonuç olması görüşüne” önemli bir kanıt sunduğu düşünülmektedir. Çalışmanın bulgularına bakıldığında; çalışmaya katılan anneler kendilerini eksik buldukları ve geliştirmek istedikleri alanlar konusunda, çocuklarıyla daha fazla ve çeşitli etkinlikler yapabilme yeteneklerinin olmasını istediklerine vurgu yapmışlardır. Bu bulgunun yanı sıra, anneler çocuk gelişimi ile ilgili bilgilerinin ve çocukla etkili iletişim kurma becerilerinin artırılması yönünde desteklenmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu bulgular da göz önüne alındığında, annelerin gereksinim duyduğu bu bilgiler mesleki donanımları çerçevesinde çocuk gelişimci annelerde olduğu için çocuk yetiştirme sürecinde mesleki bilginin avantajı olarak ortaya çıkması olasıdır. Alabay ve Ersal'ın (2022) bulgularında ve bu çalışmadan elde edilen bulgularda, çocuk gelişimci annelerin avantaj sağladıklarını düşündükleri temalar ile diğer annelerin desteklenme gereksinimlerine yönelik görüşlerinin paralel olması ise dikkat çekicidir. Bu durum, “çocuk gelişimi bilgisi ile gelişim süreçleriyle daha iyi başa çıkma” ve “gelişimi destekleyici etkinlikler yürütebilme” konularına, meslekten bağımsız olarak, genel anlamda annelerin hassas yaklaştığını düşündürmüştür. Bunların yanı sıra, yürütülen bu çalışmadan elde edilen mesleki bilginin etkisiyle ilgili bulgu, gelişimsel geçiş dönemleriyle ilgili süreçlerle baş edebilmede çocuk gelişimine yönelik bilgi sahibi olmanın önemli bir avantaj sağladığını göstermekte; gelişim dönemlerine yönelik ebeveyn bilgilendirmelerinin de çocuk yetiştirme süreçlerinde ne denli önemli olduğunu (Bartlett ve diğ., 2018; Huang ve diğ., 2005; Kaiser ve Hancock, 2003) bir kez daha vurgulamış olmaktadır.

Çalışmaya katılan çocuk gelişimci bazı anneler tarafından anneliğin farklı bir tecrübe olarak değerlendirilmesinin, anneliğin doğasında var olan “kişisel bir deneyim ve kişisel bir olgu olması” ve “anne olmanın pratik gerçeklikleri kapsamı” (Bozkurt, 2019; Karaymirza, 2019; Shu ve diğ., 2008) görüşüyle ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla, annelik deneyimi mesleki bilgiden bağımsız olarak, sosyolojik bakış açısıyla toplumsal özellikler ve

değerler kapsamında da değerlendirildiğinden (Bozkurt, 2019) ve kişisel tecrübe, içinde bulunulan sosyal ve fiziki çevre koşulları da annelik uygulamalarını etkileyebileceğinden, çocuk gelişimci anneler bu toplumsal rollerin ve zorlukların etkisinde kalarak mesleki bilgilerinin etkisizliğine vurgu yapmış olabilirler. Bu da anneliği farklı bir tecrübe olarak görmeleri ve mesleki bilgileriyle destekleyemedikleri deneyimler yaşamış olabilecekleri düşüncesini doğurmuştur. Sinai-Glazer ve Peled (2017) de İsrail’de sosyal servis departmanında çalışan aile sosyal çalışmacıları ile annelik algısı üzerine yürüttükleri araştırmalarında, katılımcıların “annelik rolünün sürekli olarak öğrenilmesi ihtiyacına” vurgu yaptıklarını belirtmişlerdir. Buna göre annelik farklı öğrenmeleri gerektiren bir olgu olarak da ele alınabilir ve çocuk gelişimci annelerin görüşleriyle bu sonuç paralel olarak değerlendirilebilir.

Annelerin mesleki bilgileriyle çeliştiklerini düşündükleri uygulamalara bakıldığında; beslenme alışkanlığı, ekran kullanımı, sınır koyma konularında çelişen uygulamalar ile ayakta sallayarak uyutma, kriz süreçlerinde çocukla inatlaşma, yürüteç kullanma, sınır koyma, aile büyüklerinin yaptığı yanlış uygulamaları kabullenme gibi durumların belirtildiği görülmektedir. Çocuk yetiştirme sürecinde bakım verene sağlanan sosyal desteğin önemi (Hemati-Alamdarloo, 2019; Silver ve diğ., 2006; Taşkın ve Akçay, 2019) düşünüldüğünde, annelerin sosyal desteklerinin bekledikleri düzeyde olmaması nedeniyle zorluk yaşamış olma olasılıkları ve baş etmek için anlık çözüm arayışları annelerin bu davranışlarında etkili olmuş olabilir. Ayrıca, annelik içgüdüğü ile çocuğunun yetersiz beslendiği kaygısının ön plana çıkması; hayat akışında yaşanan ani değişimlerle baş etmede zorluk yaşanması ve annenin bu süreçte kendisine zaman yaratma ve rahatlatma ihtiyacı (dengeleşim kavramı) (Ercoşkun ve Nalçacı, 2005), doğal ve anlık olarak mesleki bilginin gerektirdiği uygulamaların önüne geçmiş olabilir. Bir başka açıdan bakıldığında ise, çocukların aile ve ev ile ilgili birçok alışkanlıklarını kendi annelerinden öğrendiği (Karaymirza, 2019); ülkemizde annelerin bebek bakımında sağlık ve gelişimle ilgili gelenekselleşmiş olan yürüteç, ayakta sallama gibi uygulamalarının olduğu düşünüldüğünde, her ne kadar mesleki bilgi var olsa da çocuk gelişimcilerin kendi çocukluklarında annelerinden edindikleri geleneksel annelik etme davranışları (ayakta sallayarak uyutma, beslenmesi için çeşitli yollar deneme, vb.) bu sonuçta etkili olmuş olabilir. Annelerin mesleki bilgileriyle çeliştiklerini düşündükleri uygulamalarına yönelik elde edilen bulgularda önemli olan bir nokta annelerin bunların farkında olmasıdır. Sorunun farkında

olunmasının, olumsuz durumları olumlu yönde değiştirmek adına önemli bir avantaj olduğu ve yanlış olabilecek uygulamaların telafisinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın bulgularında anneler, aile büyükleriyle özellikle bakımla ilgili konularda, çocuğa gösterilen tutumlar ve ekran kullanımı konusunda çatışma/çelişki yaşadıklarına vurgu yapmışlardır. Bu kapsamda, kuşaklar arası farklı çocuk yetiştirme bakış açısının bu durumda etkili olmuş olabileceği söylenebilir. Alabay ve Ersal (2022) tarafından yürütülen çalışmanın bulguları da büyükannelelerin çoğunluğunun çocuklara yemek yedirirken televizyon izlemesine ya da telefona bakmasına izin verdiği, anne ve büyükannelelerin çocukların davranışlarına verdikleri tepkilerde tutarsızlık olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, çocuk gelişimci annelerin aile büyükleriyle yaşadıkları çatışma durumlarıyla paralellik göstermekte olup, mesleki bilginin aile büyükleriyle yaşanan çatışma durumlarında bazen etkili olamadığı ve her annenin benzer çatışmaları yaşayabileceği sonucunu ortaya koymaktadır.

Kendisini çaresiz hissettiği durumlar olduğunu belirten anneler kritik süreçleri yönetme, bakımla ilgili konular, uyku düzeni, beslenme süreçleri, yeterlilik duygusunun sorgulanması gibi konulara vurgu yapmıştır. Özellikle bu bulgularda, “çocukla empatik iletişim kurmaya çalışıldığında çocuktan olumsuz tepki alma” görüşü dikkat çekicidir. Anne mesleki bilgisini çocuk yetiştirme sürecinde kullanmış ve çocuğu ile empatik iletişim kurma çabası sonucunda beklemediği şekilde ters yönde bir tepki almıştır. Annenin gelişimi destekleyici iletişim tarzını ortaya koyması çocuğu tarafından olumsuz olarak algılanmıştır (Bkz. Şekil 6; K7). Bu durum da aslında beklenmedik zamanlarda ve olaylarda çocuk gelişiminin dinamik yapısının ve değişkenliğin etkisi olarak düşünülmektedir. Bu sonucun, özellikle çocuk gelişimi disipliniinde vurgulanan konular olan her çocuk biriciktir, her yöntem her çocukta işe yaramayabilir, her bir çocuk ve aileyi kendi dinamikleri çerçevesinde değerlendirmek gerekir görüşlerinin önemli bir göstergesi; teorik bilginin aslında uygulamada her çocuk için işlevsel sonuçlar veremeyeceği ve bilginin uyarlanması gerekliliğinin yansımaları olduğu değerlendirilebilir. Mesleki bilgisinin etkisiz kalması durumunun anneye kendini çaresiz hissettirmesi ise beklenen bir sonuç olarak düşünülebilir.

Anne olduktan sonra çocuk gelişimci annelerin mesleki bakış açılarında meydana gelen değişime ilişkin görüşlerin; ailelerle daha fazla empati kurma, teorik ve uygulamanın farkını daha iyi ayırt etme gibi kodlar altında toplandığı görülmektedir. Bu bulgu; çocuk gelişiminde de önemi özellikle vurgulanan ve yaşam boyu etkili bir öğrenme süreci olarak değerlendirilen yaşayarak-deneyimleyerek öğrenme (Kol, 2011) süreci içinde, çocuk gelişimci annelerin

mesleki bilgilerini annelik deneyimi ile birlikte daha da pekiştirmiş olduklarını düşündürmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çocuk gelişimci annelerin kendi çocuklarını yetiştirme süreçlerinde zorlandıkları durumları ve mesleklerinin bu süreçteki olası etkileri konusundaki görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın sonuçları, diğer tüm anneler gibi ortak noktalarda gelişimsel özellikler ve gelişimde kritik süreçler bağlamında zorluklar yaşandığı çıkarımını ortaya koymuştur. Çocuk gelişimci anneler mesleki bilgilerinin avantajını kullanarak bu zor süreçleri daha iyi yönetebildiklerini, çocuklarının gelişimini destekleme konusunda bilgilerini kullanabildiklerini, belirli konularda kendilerini çaresiz hissedebildiklerini, aile büyükleriyle özellikle bakım ve tutumlar konusunda çatışmalar yaşayabildiklerini, kendi bakış açılarını yansıtmadıkları durumlarda başka uzmandan destek alabildiklerini ve özellikle anne olduktan sonra ailelerle çalışma konusunda daha somut ve empatik düşünebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, anneliğin çocuk gelişimi bilgisinden bağımsız olarak bireysel bir uygulama olduğunu ve her annenin çocuk yetiştirme sürecinde zorluklar yaşayabildiğini göstermektedir. Her ne kadar çocuk gelişimini iyi bilen bir mesleği de olsa, anneler zaman zaman içgüdüleri ve diğer dış faktörlerin etkisi ile çocuk yetiştirmede zorlanabilmektedir. Özellikle K9 kodlu katılımcının şu ifadesi, toplum içinde çocuk gelişimcilerin çocuk yetiştirmede her şeyi çözmesinin beklendiği yönünde bir algının da olduğu fikrini oluşturmuştur: *“Çocuğumla ilgili her olumsuz durumda aile ve arkadaş çevrem “bir de sen çocuk gelişimcisin” ifadesiyle bana bakmaları da bazen sinir bozucu oluyor”*. Oysaki annelik biriciktir, kendine özgüdür ve birçok faktör annelik davranışlarını, sorunları çözmeye yönelik bakış açısını etkileyebilmektedir. Bu bakış açısıyla da ailelerle çalışan tüm uzmanların, (1) anne ve babaları bu kapsamda değerlendirmesinin, yönlendirmesinin; (2) özellikle kendilerini çaresiz hissettikleri veya davranışlarından dolayı suçladıkları durumlarda yalnız olmadıklarını, zaman zaman herkesin hatalı davranışlarının olabileceğini ve konuyla ilgili farkındalıklarının da çok önemli olduğunu vurgulamasının işlevsel olacağı önerilmektedir. Ayrıca, ailelere sağlanacak çocuk odaklı danışmanlık süreçlerinde önemli bir bilgi kaynağı olacağı düşünüldüğü için annelerin çocuk yetiştirme bağlamında gelişimsel süreçlerde hangi konularda zorluklar yaşadıkları ve nasıl yaklaşımlar benimsedikleri ile ilgili daha derinlemesine farklı araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Araştırmanın “mesleki bilgi ve annelik sürecinin getirdiği deneyim durumunun birbiri üzerindeki etkisini kısmen görebilmek” hedefi doğrultusunda; bu çalışmanın sonuçları mesleki bilgi ve annelik sürecinin getirdiği deneyim durumunun birbiri üzerinde destekleyici etkisi olduğunu düşündürmüştür. Buna göre; (1) mesleki bilgi annelik davranışlarına yönelik bilinçli bir bakış açısı sağlamakta, (2) çocuğun gelişim süreci her anne için zorlayıcı olabilmekte, (3) yaşanan bu zorlukların yönetiminde veya telafisinde mesleki bilgi önemli bir farkındalık sağlamakta, (4) her anne çocuğu söz konusu olduğunda uzman desteğine gereksinim duyabilmekte, (5) annelik deneyimi çocukla çalışan uzmanların mesleki bakış açısına yeni bir boyut katabilmektedir görüşüne ulaşılmıştır. Bu bilgilerin, alanda çalışan anne olan veya olmayan uzmanların da mesleki bakış açısına bir farkındalık kazandırabileceği düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarın herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akar-Gençer, A. & Yüksel, N. (2016). Sağlık personelinin hastanede görev yapan çocuk gelişimcilere yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2530-2537. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/investigation-of-health-staffs-opinions-towards-working-chld-development-inhospital.pdf>
- Akdolun-Balkaya, N. (2002). Postpartum dönemde annelerin bakım gereksinimleri ve ebe-hemşirenin rolü. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 42-49.
- Akgöz-Aktaş, G. & Ebeoğlu-Duman, M. (2021). Genişletilmiş anne bekkiliği kavramsal modelinin anneye özgü değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 8(2021), 217-237. <https://doi.org/10.35235/uicd.1019848>
- Alabay, E. & Ersal, H. (2022). Çocukların problem davranışlarında annelerin ve büyükannelerin tepkilerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 9(1), 120-150. <https://doi.org/10.21020/husbfd.940973>
- Alkan-Ersoy, Ö., Kurtulmuş, Z. & Çürük-Tekin, N. (2014). Aile çocuk eğitim programının annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına ve ev ortamını düzenlemelerine etkisinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1077-1090. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/209906>
- Altındağ-Kumaş, Ö. & Sümer, H. M. (2019). Özel gereksinimli küçük çocuğu olan annelerin özyetkinlikleri, yılmazlık düzeyleri ve stres düzeyleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 163-173. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2445>
- Aral, N., Fındık-Tanrıbuuyurdu, E., Yurteri-Tiryaki, A., Sağlam, M. & Aysu, B. (2015). Türkiye’de çocuk gelişimi alanındaki lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 14(1), 7-16. https://doi.org/10.1501/Ashd_0000000103
- Arendell, T. (2000). Conceiving and investigating motherhood: the decade’s scholarship. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1192-1207. <https://www.jstor.org/stable/1566731>
- Bal, S. & Koç, G. (2020). Babaların bebek bakımına katılımının sağlanmasında hemşirenin rolü. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 90-96. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1158620>
- Ballenski, C. B. & Cook, A. S. (1982). Mothers’ perceptions of their competence in managing selected parenting tasks. *Family Relations*, 31(4), 489-494. <https://www.jstor.org/stable/583923>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Barker-Dunbar, S. & Roberts, E. (2006). An exploration of mothers’ perceptions regarding mothering occupations and experiences. *Occupational Therapy in Health Care*, 20(2), 51-73. https://doi.org/10.1300/J003v20n02_04
- Bartlett, J. D., Guzman, L. & Ramos, M. A. (2018). Parenting knowledge among first-time parents of young children. *Bethesda, MD: Child Trends*. 08.04.2022 tarihinde https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/ParentingKnowledge_ChildTrends_July2018.pdf adresinden erişildi.
- Bozkurt, A. (2019). Annelik deneyimleri üzerine nitel bir araştırma (Tez Numarası: 580257). [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Budak, Y., Gençtanırım-Kurt, D. & Kula, S. S. (2018). Bilişsel gelişimde farklı bir görüş geliştiren Henry Wallon ve Jean Piaget’nin görüşlerinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 415-436. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.425918>
- Burç, P. E. (2015). Popüler kültür ve annelik: Anneliğin farklı görünüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1-15. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/?page=makaleler>
- Canatan, K., Konbak, E., Aslan, T., Özdemir, M. & Yılmaz, Ö. M. (2020). Geleneksel ve modern ailelerde çocuk yetiştirme tutumları. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 151-165. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1153977>
- Celebi-Oncu, E. & Unluer, E. (2012). Parents’ attitude towards their children before and after parental education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46(2012), 5933-5936. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.008>

- Ceylan, Ş., Gözün-Kahraman, Ö. & Ülker, P. (2016). Annelerin erken çocukluk dönemine bakış açısı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(5), 1333-1356. <https://doi.org/10.15869/itobiad.59529>
- Cuartas, J. (2021). The effect of maternal education on parenting and early childhood development: An instrumental variables approach. *Journal of Family Psychology*, 36(2), 280-290. <https://doi.org/10.1037/fam0000886>
- ÇUÇEP (2016). Çocuk Gelişimi lisans eğitimi ulusal çekirdek eğitim programı 2016. 01.08.2021 tarihinde https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Ulusal-cekirdek-egitimi-programlari/cocuk_gelisimi_cekirdek_egitim_programi.pdf adresinden erişildi.
- Darvill, R., Skirton, H., Midwife, Q. & Farrand, P. (2010). Psychological factors that impact on women's experiences of first-time motherhood: a qualitative study of the transition. *Midwifery*, 26(3), 357-366. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2008.07.006>
- Deliktaş, A., Körükçü, Ö. & Kukul, K. (2015). Farklı gruplarda annelik deneyimi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(4), 274-283. <https://doi.org/10.5455/musbed.20150831014409>
- Dudu-Karaman, E. & Doğan, N. (2018). Annelik rolü üzerine: kadının “annelik” kimliği üzerinden tahakküm altına alınması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1475-1496. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.443214>
- Ehlers-Flint, M. L. (2002). Parenting perceptions and social support of mothers with cognitive disabilities. *Sexuality and Disability*, 20(1), 29-51. <https://doi.org/10.1046/0146-1044/02/0300-0029/0>
- Eldeniz-Çetin, M. & Sönmez, M. (2018). Çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan annelerin yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. *İlköğretim Online*, 17(3), 1252-1267. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.466339>
- Engin, N. & Kuzlu-Ayyıldız, T. (2021). Anne-bebek bağlanmasının annelik algısı ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(3), 583-596. <https://doi.org/10.46237/amusbfd.947004>
- Ercoşkun, M. H. & Nalçacı, A. (2005). Öğretimde psikolojik ihtiyaçların yeri ve önemi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(11), 354-370. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikefd/issue/2772/37111>
- Erdem, E., Korkmaz, Z., Tosun, Ö., Avcı, Ö., Uslu, N. & Bayat, M. (2013). Kronik hastalığı olan çocukların annelerinin bakım yükü. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 22(2), 150-157. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/693537>
- Ergenci-Basın, K. B. & Gözün-Kahraman, Ö. (2020). Uyku eğitim programının bebeklerin uyku alışkanlıkları üzerindeki etkisi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 738-761. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202043228>
- Ex, C. T. G. M. & Janssens, J. M. A. M. (2000). Young females' images of motherhood. sex roles. 43, 865-890. <https://doi.org/10.1023/A:1011088922608>
- Gezer-Tuğrul, Y. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların annelik deneyimleri üzerine bir saha çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (3), 71-90. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jscs/issue/49688/637035>
- Gökdemirel, S., Bozkurt, G., Gökçay, G. & Bulut, A. (2008). Çalışan annelerin emzirme sürecinde yaşadıkları: niteliksel bir çalışma. *Çocuk Dergisi*, 8(4), 221-234. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jchild/issue/57111/805506>
- Gürsoy F., Aydoğdu F., Aysu B. & Aral N. (2020). Bebeklerin sağlığı ve gelişimi ile ilgili geleneksel uygulamalar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(Ek), 183-193. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/issue/59344/837136>
- Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü (2021, 12 Ocak). Mezunların iş olanakları. 07.07.2021 tarihinde http://www.cge.hacettepe.edu.tr/tr/menu/is_olanaklari_-36 adresinden erişildi.
- Hemati-Alamdarloo, G., Rangani, A., Rostami, S. & Morovat, M. (2019). Perceived social support in mothers of typically developing children and mothers of children with hearing sensory impairment. *Auditory and Vestibular Research*, 28(3), 198-203. <https://doi.org/10.18502/avr.v28i3.1231>

- Huang, K., Caughy, M. O., Genevro, J. L. & Miller, T. L. (2005). Maternal knowledge of child development and quality of parenting among White, African-American and Hispanic mothers. *Applied Developmental Psychology*, 26(2), 149-170. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2004.12.001>
- İlgar, L. & İlgar, Ş. (2007). Yaşlılık dönemi ve yaşlının elişim görevleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2007-1), 147-156. <https://hayefjournal.org/tr/yaslilik-donemi-ve-yaslinin-gelisim-gorevleri-16582>
- İnanç, L., Altıntaş, M. & Barış, T. (2017). Ralationship between parental attitudesin raising children and personality types. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1731-1745. <https://doi.org/10.24289/ijsser.336505>
- Kahraman, B. (2018). 3-12 aylık bebeklerin uyku alışkanlığı ve uyku sorunlarıyla ilişkili faktörler (Tez Numarası: 490030). [Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kaiser, A. P. & Hancock, T. B. (2003). Teaching parents new skills to support their young children's development. *Infants and Young Children*, 16(1), 9-21. file:///C:/Users/nobod/Downloads/Teaching_Parents_New_Skills_to_Support_Their_Young.3.pdf
- Karaymirza, E. (2019). Kuşaktan kuşağa annelik: Gaziantep örneği (Tez Numarası: 610102). [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, Ö. (2008). Mothering experiences of professional women in Turkey: child bearing, child caring and child rearing (Tez Numarası: 227642). [Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kayfitz, A. D., Gragg, M. N. & Orr, R. R. (2010). Positive experiences of mothers and fathersof children with autism. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(4), 337-343. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2009.00539.x>
- Keskindemirci, G. & Gökçay, G. (2020). Screen exposure in children with language delay; results of pilot study. *J Ist Faculty Med*, 83(1), 30-34. <https://doi.org/10.26650/IUITFD.2019.0020>
- Kılıç, E. (2020). Çalışma hayatında anneliğin dönüşümü: Bursa ölçeğinde çalışan anneler üzerine bir uygulama araştırması (Tez Numarası: 630001). [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kılınç, F. E. & Aral, N. (2016). Çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 199-222. <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455800>
- Kıvanç, R. (2020). 24-36 aylık çocuğu olan annelerin özyeterlik algıları ve çocuk yetiştirme tutumları ile çocuğun motor gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi (Tez Numarası: 625442). [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Koç, Ö., Özkan, H. & Bekmezci, H. (2016). Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 6(2), 143-150. <https://doi.org/10.5222/buchd.2016.143>
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11217/133954>
- Kurt, Ş. H. & Aslan, D. (2020). Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin öz-yeterlik, psikolojik sağlamlık ve ebeveyn tutumlarının incelenmesi. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 211-240. <https://doi.org/10.21798/kadem.2021266729>
- Lam, L. & Mackenzie, A. E. (2002). Coping with a child with down syndrome: the experiences of mothers in Hong Kong. *Qualitative Health Research*, 12(2), 223-237. <https://doi.org/10.1177/104973202129119856>
- Lam, P., Hiscock, H. & Wake, M. (2003). Outcomes of infant sleep problems: a longitudinal study of sleep, behavior, and maternal well-being. *Pediatrics*, 111(3), e203-e207. <https://doi.org/10.1542/peds.111.3.e203>
- Liamputtong, P. (2000). Motherhood and the challenge of immigrant mothers:a personel reflection. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 82(2), 195-201. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1606/1044-3894.211>

- Lin, C. C. & Fu, V. R. (1990). A comparison of child-rearing practices among Chinese, immigrant Chinese and Caucasian-American parents. *Child Development*, 61(2), 429-433. <https://www.jstor.org/stable/1131104>
- Mann, M. B., Pearl, P. T. & Behle, P. D. (2004). Effects of parent education on knowledge and attitudes. *Adolescence*, 39(154), 355-360. <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=b4ecfb38-9e51-4737-936e-dd163062932d%40redis>
- Matthey, S. (2011). Assessing the experiences of motherhood: the being a mother scale (BaM-13). *Journal of Affective Disorders*, 128(1-2), 142-152. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2010.06.032>
- Mete, M., Devecioğlu, E., Boran, P., Yetim, A., Pazar, A. & Gökçay, G. (2017). Baby walker use and its consequences in a group of Turkish children. *Çocuk Dergisi*, 17(4), 158-162. <https://doi.org/10.5222/j.child.2017.158>
- Mirabella, A. (2014). Percepton of mothering, early intervention, and family-centered care. [Master of Science, Ithaca College]. https://digitalcommons.ithaca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=ic_theses
- Monteiro, F., Fonseca, A., Pereira, M. & Canavarro, M. C. (2022). Perceived maternal parenting self-efficacy scale: Factor structure and psychometric properties among Portuguese postpartum women. *Midwifery*, 105, 103240. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2021.103240>
- Morawska, A., Winter, L. & Sanders, M. R. (2009). Parenting knowledge and its role in the prediction of dysfunctional parenting and disruptive child behaviour. *Child: Care, Health and Development*, 35(2), 217-226. <https://doi.org/0.1111/j.1365-2214.2008.00929.x>
- Nabavian, M., Cheraghif, F., Shamsaei, F., Tapak, L. & Tamadoni, A. (2021). A qualitative study exploring the experiences of mothers caring for their children with thalassemia in Iran. *Ethiop J Health Sci.*, 31(6), 1287. <http://dx.doi.org/10.4314/ejhs.v31i6.25>
- Ngum Chi Watts, M. C., Liamputtong, P. & Mcmichael, C. (2015). Early motherhood: a qualitative study exploring the experiences of African Australian teenage mothers in greater Melbourne, Australia. *BMC Public Health*, (15), 873. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2215-2>
- Nystul, M. S. (2010). The effects of systematic training for effective parenting on parental attitudes. *The Journal of Psychology*, 112(1), 63-66. <https://doi.org/10.1080/00223980.1982.9923535>
- O'Brien, M. (1996). Child-rearing difficulties reported by parents of infants and toddlers. *Journal of Pediatric Psychology*, 21(3), 433-446. <https://academic.oup.com/jpepsy/article/21/3/433/913084>
- Oğuz, E., Çalışkan, Z., Ulutaş, A. & Sağlam, M. (2017). Gelişim psikolojisinin teori ve kavramları. 0-3 yaş çocuk gelişimi, gelişim psikolojisinin temel esasları I (sf.23-43). E. Oğuz (Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Öğretir-Özçelik, A. D. & Arslan, H. (2020). 3-5 yaş arası çocukların anne tutumlarının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (38), 18-30. [https://doi.org/ DOI:10.14582/DUZGEF.2020.150](https://doi.org/DOI:10.14582/DUZGEF.2020.150)
- Öğretir, A. D. & Demiriz, S. (2009). Anne ev ziyareti eğitim programının annelerin tutumlarına ve empatik eğilimlerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(1), 421-433. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001154
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440. <https://doi.org/10.5455/cap.20130527>
- Öz, N. S. & Yıldız-Bıçakçı, M. (2018, Ekim, 22-24). Çocuk gelişimci ve anne babaların görüşleri ile aile görüşmeleri. Sözel bildiri, Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi, Ankara, Türkiye.
- Özbay, Y. & Aydoğan, D. (2013). Aile yılmazlığı: bir engele rağmen birlikte güçlenen aile. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 13(31), 129-146. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21092/227154>
- Özberk, H., Çiçek, Ö., Ayar, D. & Okumuş, H. (2021). Difficulties for mothers: home care of babies born preterm. *Bezmialem Science*, 9(4), 498-502. <https://doi.org/10.14235/bas.galenos.2021.4177>
- Özbesler, C. (2008). Farklı gelişimsel özellikleri olan çocuğa sahip annelerin sorunları. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 8(1-2), 25-36. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/761943>

- Özen-Çınar, İ., Korkmaz-Aslan, G., Kartal, A., İnci, F. H. & Koştu, N. (2015). Annelerin 0-1 yaş bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(5), 378-386. <https://doi.org/10.5455/pmb.1-1426018987>
- Özkan, H. & Yılmaz, T. (2021). 3-6 yaş çocuğu olan annelerin geleneksel anneliklerini değerlendirmeleri. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 12(1), 95-104. <https://doi.org/10.31020/mutftd.986058>
- Öztekin, C. (2018). Bebek ruh sağlığı açısından anne-babalık becerileri. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*, 4(1), 10-18. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-bebek-ruh-sagligi-acisindan-anne-babalik-becerileri-81192.html>
- Öztürk-Ertem, İ. (2017). Uluslararası çocuk gelişimi izleme rehberi: bireyselleştirilmiş müdahalelerin sağlanması. *Early Childhood Matters*, 2017. 10.09.2021 tarihinde <https://bernardvanleer.org/tr/ecm-article/2017/international-guide-monitoring-child-development-enabling-individualised-interventions/> adresinden erişildi.
- Özyürek, A., Çetin, A., Yıldırım, R., Evirgen, N. & Ergün, Ş. (2016). Farklı kültürlerde aile çocuk etkileşimlerinin öğretmen bakış açısına göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1477-1484. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/analysis-of-the-childparent-interaction-in-different-cultures-according-to-teachers-viewpoint.pdf>
- Paris, R., & Helson, R. (2002). Early mothering experience and personality change. *Journal of Family Psychology*, 16(2), 172-185. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.16.2.172>
- Polat, E. M. (2019). Annelerin çocuklarının tuvalet eğitimine yönelik bilgi, tutum ve davranışlarının incelenmesi (Tez Numarası: 609591). [Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Prikhidko, A. & Swank, J. M. (2018). Motherhood experiences and expectations: a qualitative exploration of mothers of toddlers. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 26(3), 278-284. <https://doi.org/10.1177/1066480718795116>
- Rao, N., McHale, J. P. & Pearson, E. (2003). Links between socialization goals and child-rearing practices in Chinese and Indian mothers. *Infant and Child Development*, 12, 475-492. <https://doi.org/10.1002/icd.341>
- Reisz, S. & Jacobvitz, D. (2015). Birth and Motherhood: childbirth experiences and mothers' perceptions of themselves and their babies. *Infant Mental Health Journal*, 36(2), 167-178. <https://doi.org/10.1002/imhj.21500>
- Rzechowska, E. & Dacka, M. (2016). Experiencing and the realization of motherhood by teenage mothers. *Health Psychology Report*, 4(1), 24-40. <https://doi.org/10.5114/hpr.2015.51316>
- Safe, A., Joosten, A. & Molineux, M. (2012). The experiences of mothers of children with autism: managing multiple roles. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 37(4), 294-302. <https://doi.org/10.3109/13668250.2012.736614>
- Sarıtaş, S. & Bozkurt, A. (2020). Annelik deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *International Journal of Humanities and Research*, June, 4(4), 40-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1137635>
- Shu, B-C, Chuang, L-Y., Lin, L-L. & Liu, K-L. (2008). The mothering experience: perspectives of women from Indonesia married and living in Taiwan. *Journal of Nursing Research*, 16(3), 169-176. <https://doi.org/10.1097/01.JNR.0000387303.11870.fe>
- Silver, E. J., Heneghan, A. M., Bauman, L. J. & Stein, R. E. K. (2006). The relationship of depressive symptoms to parenting competence and social support in inner-city mothers of young children. *Maternal and Child Health Journal*, 10(1), 105-112. <https://doi.org/10.1007/s10995-005-0024-4>
- Sinai-Glazer, H. & Peled, E. (2017). The perception of motherhood among family social workers in social services departments in Israel. *British Journal of Social Work*, 47, 1482-1499. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw111>
- Stevens, J. H. (1984). Child development knowledge and parenting skills. *Family Relations*, 33(2), 237-244. <https://www.jstor.org/stable/583789>
- Sullivan, J. A., Zvara, B. J., Keim, S. A., Andridge, R. & Anderson, S. E. (2021). Knowledge of infant development and parent well-being: cross-sectional analysis of toddlers. *Journal of*

- Developmental & Behavioral Pediatrics*, 42(6), 442-449.
<https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000000918>
- Şahinöz, A. & Bütün-Ayhan, A. (2020). Annelerin bebeklik döneminde gelişime ilişkin bilgi ve kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 14(3), 249-257.
<https://doi.org/10.12956/tchd.571468>
- Şanlı, D. & Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 31-48.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25119/265238>
- Taner, S. & Tanışır, H. (2021). Planlanmamış gebeliklerin doğum sonrası erken dönemdeki annelik davranışına etkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(1), 37-50. <https://doi.org/10.46237/amusbfd.707683>
- Taşdemir, M. & Taşdemir, F. (2016). Öğretmen adaylarının bilimsel araştırma kavramına yükledikleri metaforlar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 419-438.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1489179>
- Taşkın, M. & Akçay, S. (2019). Torunlarına bakan büyükannelerin deneyimlerine ilişkin nitel bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 583-606.
<https://doi.org/10.33417/tsh.572224>
- Tercan, H. & Yıldız-Bıçakçı, M. (2016). Sağlık bilimlerinde transdisipliner yaklaşım içerisinde çocuk gelişimcinin rolü. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(1), 157-168.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/husbfd/issue/28056/300892>
- Tezel-Şahin, F. & Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? Aile eğitim programları neden önemlidir? *Aile ve Toplum*, 3(12), 7-12.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21107/227319>
- Tezel-Şahin, F., Akıncı-Coşkun, A. & Aydın-Kılıç, Z. N. (2017). Babaların çocuklarıyla vakit geçirme durumlarına ilişkin görüşlerini incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(1), 319-343. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/31116/337725>
- Thiedke, C. C (2001). Sleep disorders and sleep problems in childhood. *American Family Physician*, 63(2), 277-285. <https://www.aafp.org/afp/2001/0115/p277.html>
- Toy, A. B. & Kesici, İ. (2020). Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin eğitim ihtiyaçları. *Journal of Advanced Education Studies*, 2(1), 61-93.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejaes/issue/54791/698811>
- Tönbül, Ö. (2019). Aile eğitimi programının annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 46-72.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/751147>
- Tuncer, N. & Avcı, N. (2018). Yetiştirme yurdundan anneliğe giden yolculuk: koruma altında büyümüş kadınların annelik deneyimlerinin incelenmesi üzerine nitel bir çalışma. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 1060-1087. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.510063>
- Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39. https://arsiv.dusunenadamdergisi.org/ing/DergiPdf/DUSUNEN_ADAM_DERGISI_a06781127a0c4e75acecca9bff89ce7e.pdf
- Uğur, S. B. (2018). Geçmişten günümüze şekillenen çocukluk algısı ve çocuk yetiştirme pratikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(45), 227-247.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/sufesosbil/issue/41360/474496>
- Ulutaş-Avcu, A. & Çalışan, Z. (2015). Ev merkezli anne-bebek eğitim programının 10-12 aylık bebeklerin gelişimine etkisinin incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 152-163. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/332302>
- Winter, L., Morawska, A. & Sanders, W. (2012). The knowledge of effective parenting scale (KEPS): a tool for public health approaches to universal parenting programs. *The Journal of Primary Prevention*, 33, 85-97. <https://doi.org/10.1007/s10935-012-0268-x>
- Yağar, F. & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gsbdergi/issue/39953/474327>

- Yaşar, M. (2018). Nitel araştırmalarda nitelik sorunu. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 55-73. <https://doi.org/10.21666/muefd.426318>
- Yazar, F. B. (2021). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yaşadığı zorluklar hakkındaki görüşleri. *Pearson Journal of Social Sciences*, 6(11), 107-122. <http://dx.doi.org/10.46872/pj.228> 2021
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız-Bıçakçı, M. (2016). Aile görüşmeleri. G. Baran (Ed.). *Aile yaşam dinamiği* (sf. 301-326). Pelikan Yayıncılık.
- Yıldız, D. (2008). Doğum sonrası dönemde annelerin bebek bakımı konusunda danışmanlık gereksinimleri ve yaklaşımlar. *Gülhane Tıp Dergisi*, 50(4), 294-298. https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_33268/GMJ-50-294-En.pdf
- Yılmaz, A., Bayar, A. & Işık-Esenay, F. (2018). Annelerin doğum sonrası bebek bakımı gereksinimlerinin belirlenmesi: nitel bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 147-156. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/518943>
- Yılmaz, A. (2019). Sağlıklı erişkinlerde sigaranın uyku kalitesi üzerine etkisinin araştırılması (Tez Numarası: 539691). Uzmanlık tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yoshioka-Maeda, K. & Kuroda, M. (2017). Characteristics and related factors of Japanese mothers who have faced difficulties with childrearing. *Public Health Nursing*, 34(5), 422-429. <https://doi.org/10.1111/phn.12328>
- Yurtsever-Kılıçgün, M. & Kılıçkaya, A. (2016). Geleneksel Annelik Ölçeği'nin psikometrik özellikleri: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2867-2881. <https://doi.org/10.15869/itobiad.258548>